

İlahiyat Düzeyi Kur'ân Okuma Dersleri Sorunu: Yapısal Problemlerin Çözümü ve Çerçeve Öğretim Programı/Müfredat Önerisi

The Problem of Qur'ân Recitation Lessons at the Faculty of Theology: Solution to Structural/ Systemic Problems and Framework Curriculum Proposal

Hasan Hüseyin HAVUZ

<https://orcid.org/0000-0003-4388-9383>

[hhavuz@aku.edu.tr](mailto:havuz@aku.edu.tr)

Afyon Kocatepe Üniversitesi | <https://ror.org/04xk0dc21>

Dr. Öğr. Üyesi, İlahiyat Fakültesi, Kur'ân-ı Kerim Okuma ve Kıraat İlimi, Afyonkarahisar, Türkiye
Asst. Prof. Afyon Kocatepe University, Faculty of Theology, Department of Qur'an Recitation and Qirā'āt Science, Afyonkarahisar, Türkiye

Atıf | Cites As

Havuz, Hasan Hüseyin. "İlahiyat Düzeyi Kur'ân Okuma Dersleri Sorunu: Yapısal Problemlerin Çözümü ve Çerçeve Öğretim Programı/Müfredat Önerisi". *Burdur İlahiyat Dergisi* 9 (Aralık 2024), 141-172.

<https://doi.org/10.59932/burdurilahiyat.1540946>

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü/Article Types	: Araştırma Makalesi/Research Article
Geliş Tarihi/Received	: 30 Ağustos/Ağustos 2024
Kabul Tarihi/Accepted	: 25 Ekim/October 2024
Yayın Tarihi/Published	: 31 Aralık/December 2024

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited. Hasan Hüseyin HAVUZ

Çıkar Çatışması/Conflicts of Interest: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir. / The author(s) has no conflict of interest to declare.

Finansman/Grant Support: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır. / The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Etik Bildirim/Complaints: ifd@mehmetakif.edu.tr

Telif Hakkı & Lisans/Copyright & License: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. / Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

The Problem of Qur'ān Recitation Lessons at the Faculty of Theology: Solution to Structural/ Systemic Problems and Framework Curriculum Proposal

Abstract

Faculties of Theology aim to train specialist/attendant in the religious field. To this day, he has undertaken an important role in professional Qur'ān teaching. However, in recent years, the Qur'ān recitation course, which is the most important course in the field of duty of graduates, cannot be taught at the undergraduate level. It is not possible to train candidates for officials who are specialized in the Hafs riwāyā of 'Āṣim's qirā'āt. In addition, in the current situation, courses are seen as repeating each other and the education level cannot be taken into consideration between courses. However, the gains of Imam Hatip High School and Faculty of Theology level should be different. License level professional Qur'ān teaching should be at the level of Tashīh al-hurūf. The main reason for the mentioned problem is - with many problems- that a hierarchical system was not established as Qur'ān Courses (Religious Affairs Administration) and Imam Hatip High School in the pre-graduate period. Additionally, there is no entrance qualification required for the Faculty of Theology. The domains of learning the Qur'ān recitation course are not divided. Course diversity and gains level cannot be clarified. Existing structural problems must be solved in order to provide professional Qur'ān teaching at the theology/license level in a healthy way. The aim of the study is to prevent the problem from arising, to ensure that structural problems are experienced. To represent Qur'ān recitation lessons in a higher quality. Studies have been carried out addressing technical, methodological and physical problems in the Qur'ān recitation course at the undergraduate level. However, the main problem in this study is seen as structural. It is said that in order to increase the level and efficiency of professional Qur'ān teaching in higher and secondary education, there should be questions from Imam Hatip High School professional courses in the university entrance exam. It is emphasized that Qur'ān Course and Professional/Theological (Academic) (Project) should be the most important pillar of Imam Hatip High Schools and curriculum courses are recommended. For this purpose, studies in the field of Imam Hatip and Theology were scanned, the problems in question were revealed with systematic observation and experience, and reasonable suggestions were made. First of all, those who will work in this field must have the underlying proficiency of reciting the Qur'ān correctly, without errors and with tajwīd in the (Religious Affairs Administration) Qur'ān Course, Professional/Theological (Academic) (Project) Imam Hatip High School. In this context, Quran courses and Imam Hatip High schools should form a stepping stone for Qur'ān recitation courses in theology faculties. Qur'ān teaching should not start over with teaching letters in all schools. Qur'ān recitation course should be diversified according to common/compulsory recitation from the al-muṣḥaf, memorization and tajwīd learning domain. -Depending on the institution to be employed, whether or not there is a division- Optional courses should be enriched according to the type of task to be preferred/interests and abilities of the students. Teaching the Qur'ān should be planned at the secondary level in the Religion Qur'ān Course/IHHS and at the tashīh al-hurūf level in higher education. For this, the Religion Qur'ān Course and the Professional/Theological (Academic) (Project) IHHS which students enter with special talents, should be the main student resources. With this, the sufficiency in Qur'ān recitation should be measured in the entrance exam to the Faculty of Theology - along with other professional courses. A new curriculum should be created according to students who meet the underlying proficiency.

Keywords: The Science of Qirā'āt, Qur'ān Recitation, Tajwīd, Faculty of Theology, Structural Problems, Frame Curriculum.

İlahiyat Düzeyi Kur'ān Okuma Dersleri Sorunu: Yapısal Problemlerin Çözümü ve Çerçeve Öğretim Programı/Müfredat Önerisi

Öz

İlahiyat Fakülteleri dinî alanda görevli yetiştirme amacıyla olup açılışından bu yana mesleki Kur'ān öğretiminde önemli görev üstlenmiştir. Ancak son yıllarda Kur'ān okuma, lisans düzeyi yeterliliğinde yapılamamakta ve Āsım kıraati Hafs rivayetinde ihtisaslaşmış görevli aday yetiştirilememektedir. Ayrıca mevcut durumda dersler, öğrenciler tarafından birbirinin tekrarı mahiyetinde görülebilmektedir. Dersler arasında öğretim seviyesi de gözetilememektedir. Halbuki İHL ile İlahiyat düzeyi kazanım açısından farklılık arz etmelidir. Lisans düzeyi mesleki Kur'ān öğretimi tashih-i hurūf düzeyinde olmalıdır. Zikredilen problemin -birçok tali sebebi olmakla birlikte- en temel sebebi lisans öncesi dönemde Kur'ān kursları ve İHL okulları olarak hiyerarşik bir sistemin oluşturulmamasıdır. Ayrıca, İlahiyat Fakültelerine giriş yeterliliği aranmamakta, Kur'ān okuma dersleri öğrenme alanlarına ayrılmamakta, ders çeşitliliği ve kazanım düzeyi belirginleştirilememektedir. Lisans düzeyinde mesleki Kur'ān öğretiminin sağlıklı bir şekilde yapılabilmesi için mevcut yapısal sorunlar çözümlenmelidir. Bu çalışma, sorunu ortaya koyma, yapısal problemlerin çözümüne ve Kur'ān okuma derslerinin lisans düzeyinde yapılabilmesine katkı sağlama amacına yöneliktir. Lisans düzeyinde Kur'ān okuma dersinde teknik, yöntem ve fiziki problemleri ele alan çalışmalar yapılmıştır. Ancak bu çalışmada temel problem yapısal olarak görülmekte olup yükseköğretim ve ortaöğretim mesleki Kur'ān öğretiminin düzeyini ve verimini artırmak için üniversite giriş sınavında İHL meslek derslerinden soruların olması gerektiğinden bahsedilmekte, Kur'ān kursu ile ilahiyat programı uygulaması gereken İHL okullarının İlahiyat Fakültelerinin en

İlahiyat Düzeyi Kur'an Okuma Dersleri Sorunu: Yapısal Problemlerin Çözümü ve Çerçeve Öğretim Programı/Müfredat Önerisi

önemli alt yapısı olması gerektiği üzerinde durulmakta ve müfredat dersleri önerilmektedir. Bunun için İHL ve İlahiyat alanında yapılan çalışmalar taranmış, gözlem ve tecrübe eşliğinde söz konusu problemler ortaya konmuş ve uygulanabilir önerilerde bulunulmuştur. Öncelikle bu alanda görev yapacak kişilerin Kur'an kursu ve İmam Hatip Lisesinde Kur'an'ı doğru, hatasız ve tecvidli olarak okumada temel yeterliliğini sağlamış olması gerekir. Bu çerçevede İlahiyat düzeyi Kur'an okuma dersleri için Kur'an kursu ve İHL basamak oluşturmalıdır. Böylece her öğretim kademesinde Kur'an öğretimi, harf öğretimiyle yeniden başlamamalıdır. Kur'an okuma dersleri ortak ve zorunlu olarak "yüzüne okuma, ezber okuma ve tecvid bilgisi" şeklinde öğrenme alanlarına göre çeşitlendirilmelidir. Tercih edilecek görev alanı veya öğrencilerin ilgi ve kabiliyetlerine göre -İlahiyat Fakültelerinde alan bölümleşmesi olsun veya olmasın- seçmeli dersler zenginleştirilmelidir. Kur'an öğretimi Kur'an kursu ve İHL'de orta düzey ve yükseköğretimde de tashih-i huruf yani ileri düzey olarak planlanmalıdır. Bunun için Kur'an kursu ve öğrencilerin özel yetenekle girdiği Mesleki/İlahiyat Proje İHL ana öğrenci kaynağı olmalıdır. Bununla birlikte İlahiyat Fakültelerine giriş sınavında -diğer meslek dersleri ile birlikte- Kur'an okuma yeterliliği -gerektiğinde- ölçülmelidir. Temel yeterlilikleri sağlayan öğrencilere göre yeni bir müfredat oluşturulmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Kıraat İlmî, Kur'an Okuma, Tecvid, İlahiyat Fakültesi, Yapısal Problemler, Çerçeve Öğretim Programı/Müfredat.

Giriş

Üniversitelerin amaçları arasında, araştırma yapmanın yanında yüksek seviyede meslek insanı yetiştirmek de vardır.¹ Bu amaca uygun olarak da İlahiyat Fakülteleri, araştırma ile beraber dinî alandaki hizmetleri ifa edecek ihtisas sahibi görevliler yetiştirmek için kurulmuştur.² Söz konusu hedefler daha ayrıntılı bir şekilde de fakültelerin resmî sitelerinde zikredilmiştir.³ Bu amaçlara uygun olarak yetiştirilmesi hedeflenen İlahiyat Fakültesi mezunları, genellikle Millî Eğitim Bakanlığında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ve Seçmeli Kur'an-ı Kerim dersi, İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersleri; Diyanet İşleri Başkanlığında Kur'an kursu öğreticiliği, imam-hatiplik, müezzin-kayyımlik, vaizlik, müftülük ve manevî danışmanlık vb. istihdam alanlarında görev yapmaktadırlar. Bu sebeple ilgili kurumların fakültelerden beklentileri vardır. Bu beklentiler temel yeterlilik olarak Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yönergelerinde belirtilmiştir.⁴ Her ne kadar Millî Eğitim Bakanlığı, Kur'an okuma adına bir sınav yapmasa da DİB'in bu yeterliliklerinin bütün kurumlar için geçerli olduğu söylenebilir. Hatta mesleki olarak özel yetenekle öğrenci alan bazı okullarda görev almak için başta Kur'an okuma olmak üzere daha üst yeterlilik aranabilir.⁵

İlahiyat Fakülteleri mesleki alanda dinî eğitim veren ihtisas kurumlarıdır. Bu doğrultuda öğrencilerini tüm alanlarda donanımlı yetiştirmek ve onları kabiliyetine göre alanlarda daha ileri araştırmalar ve çalışmalara veya ortaöğretimde çocukların kaliteli din eğitimi almaları için öğretmenliğe, toplumsal bir misyon yüklenmeleri için cami görevlisi (imam-müezzin, vaiz vs.) olmaya yönlendirmek, bu kurumların en temel görevleridir. İlahiyat alanında temel düzeyde

¹ Cahit Baltacı, "Türk Eğitim Sisteminin Tarihi Gelişimi", *Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi* (İstanbul: İslam Medeniyeti Vakfı, 1993), 21. Üniversite eğitimi bir meslek eğitimi midir? yoksa bir entelektüel eğitim midir? soruları bizim konumuz dışındadır. Kerim Yılmaz, "Lisansüstü Tefsir Çalışmalarında Alınan Ek Eğitimlerin ve Çalışılan Kurumun Öğrenci Yeterliğine Etkisi", *Kur'an Araştırmalarında Akademik Tezler I- Türkiye ve Batı-Uluslararası Sempozyum 24-26 Kasım 2017 İstanbul*, ed. Gökçür vd. (İstanbul: İlim Yayma Vakfı, 2018), 438.

² İbrahim Turan, "Türkiye'de İlahiyat Eğitimi: İstihdam Alanı-Program İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme", *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 37 (2017), 63; Hulusi Yiğit, *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Yüksek Din Öğretimi Algısı (İstanbul Örneği)* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 38; Nevzat Yaşar Aşkoğlu, "Yüksek Öğretimde Din eğitimi ve Öğretimi", *Din Eğitimi El Kitabı*, ed. Recai Doğan - Remziye Ege (Ankara: Grafiker Yayınları, 2016), 190.

³ bk. Erciyes Üniversitesi (ERÜ), "Vizyon-Misyon" (Erişim 14 Ocak 2024); Bursa Uludağ Üniversitesi (BUÜ), "Vizyon ve misyon", (Erişim 14 Ocak 2024); İstanbul Üniversitesi (İÜ), "Misyon, Vizyon, Stratejik Amaçlar ve Değerler", (Erişim 14 Ocak 2024); Adem Güneş, "İlahiyat Fakültesi Öğretim Elemanlarının Lisans Düzeyindeki Derslerde Yöntem ve Materyal Kullanma Durumları", *darulfunun ilahiyat* 29/1 (Mayıs 2018), 76.

⁴ Aşkoğlu, "Yüksek Öğretimde Din eğitimi ve Öğretimi", 193; Ömer Türker - Ramazan Önal, "İlahiyat Fakülteleri ve Eğitimi Üzerine Bir Değerlendirme", *ASAR Akademik Dinî Araştırmalar Dergisi* 1/1 (Ekim 2021), 8.

⁵ MEB, özel alan yeterliliklerini genel yeterliliklerin içinde olması sebebiyle yürürlükten kaldırmıştır. Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), "Özel Alan Yeterliliklerinin Yürürlükten Kaldırılması", (Erişim 04 Ocak 2024).

aranması gereken yeterlilik -diğer temel İslam bilimleri ile beraber- Kur'an okuma yeterliliğidir.⁶ Bu dersin önceki dönemlerde sıkıntısız bir şekilde yürütülmesi ve başarı oranının yüksek olmasının sebebi, Kur'an kurslarının İHL okullarına ve İlahiyat Fakültelerine yüksek düzeyde alt yapı/zemin oluşturmasıdır. Ancak 2000'li yıllardan sonra başta İHL okullarında, sonrasında İlahiyat Fakültelerinde Kur'an okuma düzeyinde gerilemenin baş gösterdiği görülmektedir.

Bu fakültele genellikle %70-80 oranında İHL mezunu, %20-30 oranında (bu oran fakülteye göre değişiklik arz edebilir) diğer lise mezunları gelmektedir. Mesela, 2023 verilerinde Bursa Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesine yerleşen 190 öğrencinin 123'ü İHL, 67'si diğer lise mezunudur.⁷ Diğer lise mezunlarının oranı neredeyse %40'a yaklaşmaktadır. Bu öğrenciler arasında Kur'an kursuna gitmeyenlerin oranı yüksek seviyede olup okuma ve ezber yapmakta zorlanan, tecvid konularını kavrayamayan öğrenciler oldukça fazladır.⁸ Halihazırda sözü edilen durum sebebiyle mezunlar arasında Kur'an kârîsi ve öğreticisi niteliklerine sahip olamayan ilahiyatçılar bulunmaktadır. Bunlar önemli kurumlarda görev almaktadırlar. Dolayısıyla Kur'an okuma ve öğretiminde yetersiz olan bir öğreticinin bu dersi okutması, öğrenci üzerinde olumsuz sonuçlar doğurmaktadır.⁹ Bu anlamda öğretimin en önemli unsuru olan öğretmen konusunda günden güne problem derinleşmektedir. Bugün öğretmenlerin İHL ve diğer okullarda Kur'an ve Arapça derslerine girmek istemediği ifade edilmektedir. Halbuki İHL meslek derslerinde en yetkin olunan alanın temel olarak Kur'an okuma ve Arapça dersi olması gerekir. Bugün alanlarda yetkinlik aranmaması, bu iki dersi mesleki alanda en zayıf ders konumuna getirmiştir.¹⁰

Kur'an okuma dersinin ilahiyat düzeyinde problemlerini ve mevcut sistem içinde bazı çözüm önerilerini dile getiren değerli çalışmalar yapılmıştır.¹¹ Bu çalışmalar belli müfredat içinde

⁶ Nurullah Altaş - Umud Kaya, *Türkiye'de Din Eğitimi Genel Görünüm ve Eğilimler (2012-2022)*, Eğitim Raporu (İstanbul: İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfı, 2023) (İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfı), 78.

⁷ Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK), "Yükseköğretim Girdi Göstergeleri (2023 YKS)", (Erişim 17 Ekim 2024).

⁸ bk. Mehmet Maşuk Acar - Muhammet Fatih Genç, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Kur'an Okuma ve Tecvid Dersine Karşı Tutumları (Kocaeli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği)", *Kocaeli İlahiyat Dergisi* 6/2 (2022), 616, 618, 624; Muhammet Esat Altıntaş – Hatice Kübra Kirenci, "İlahiyat Fakültelerinde Kur'an Öğretimi ile İlgili Problemler ve Çözüm Önerileri (Nitel Bir Araştırma)", *Uluslararası Yüksek Din Öğretimi Sempozyumu Bildiriler Kitabı 1. Cilt*, ed. İbrahim Aşlamacı (Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınları, 2019), 99.

⁹ Sevda Pehlivan (Yartaşı), *Yetişkinlere Yönelik Kur'an Kurslarında Kur'an-ı Kerim Öğretim Yöntemleri ve Okuma Problemleri (İstanbul/Kartal Örneği)* (İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2020), 158.

¹⁰ bk. İbrahim Aşlamacı, "İmam Hatip Liselerindeki Din Eğitiminin Niteliği ile İlgili Sorunlar: Okul Yöneticilerinin Görüşlerine Dayalı Nitel Bir Araştırma", *Turkish Studies = Türkoloji Araştırmaları (Dergi)* 12/10 (2017), 61.

¹¹ Bu çalışmalar için bk. Ahmet Gökdemir, "İlahiyat Fakültelerindeki Kur'an Okuma ve Tecvid Dersleri İçin Bazı Teklifler", *Türkiye'de Kur'an ve Kıraat Eğitimi* (İstanbul: İlahiyat, 2021), 11; Kadir Taşpınar, "Kur'an-ı Kerim Okuma ve Tecvid Dersi Müfredatının Öğrenci Başarısı Üzerindeki Etkisine Dair Bir Değerlendirme (RTEÜ İlahiyat Fakültesi Örneği)", *İlahiyat Fakültelerinde Kur'an Eğitimi ve Öğretimi* (İstanbul: Ravza Yayınları, 2019); Recep Koyuncu, "Kur'an Okuma ve Tecvid Dersi Bağlamında Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri", *İlahiyat Fakültelerinde Kur'an Eğitimi ve Öğretimi* (İstanbul: Ravza Yayınları, 2019); Fatma Asiye Şenat, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Kur'an Okuma ve Tecvid Dersinin İşlenişine İlgili Kanaatleri Üzerine Bir Araştırma", *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 42 (2016), 215-237; Alemdar, "İlahiyat Fakültelerinde Kur'an Dersleri İle İlgili Problemler ve Çözüm Önerileri"; Mehmet Mahfuz Ata, "Kur'an Öğretim Yöntem ve Teknikleri Problem ve Çözüm Yolları", *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 30 (Ocak 2013), 167-189; Şuayip Karataş, "Kur'an Dersinin Temel Problemleri ve Çözüm Önerileri: Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Örneği", *Uluslararası Yüksek Din Öğretimi Sempozyumu (Akademik ve Sosyal Yönleriyle) I* (2019), 129-147; Ahmet Gökdemir, "Kur'an Okuma ve Tecvid Derslerinde Karşılaşılan Problemler (Kırklareli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği)", *İlahiyat Fakültelerinde Kur'an Eğitimi ve Öğretimi (Sorunlar-Çözümler-Yöntemler)*, (2019), 17-42; Ağırbaş, "Kur'an Okuma ve Tecvid Dersleri"; Fatih Cankurt, "İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinde Kur'an-ı Kerim Dersleri: Ezber mi, Yüzünden Okuma mı?", *Mizânü'l-Hak: İslami İlimler Dergisi* 15 (2022), 467-490; Recep Koyuncu, "İdeal Kur'an Öğretimi: Sorunlar ve Çözüm Önerilerine İlişkin Bir İnceleme", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 49 (2020), 291-324.

İlahiyat Düzeyi Kur'ân Okuma Dersleri Sorunu: Yapısal Problemlerin Çözümü ve Çerçeve Öğretim Programı/Müfredat Önerisi

verimliliği artırma noktasında neler yapılabilir? sorusunun cevabını vermektedir. Bu açıdan yararlanılacak çalışmalardır. Abdullah Benli'ye ait mevcut dersler çerçevesinde müfredat programı ve derslerin yapıma keyfiyetine dair bir çalışma bulunmaktadır.¹² Bunun yanı sıra Süleyman Yıldız'a ait mevcut durumda problemleri çözücü nitelikte bir çalışma da yapılmıştır.¹³

Elbette mevcut sistem içinde uygulanmakta olan yöntemlerle bazı kazanımlar elde edilmektedir. Ancak bu kazanımlar sınırlı kalmakta ve öğrencileri meslekte istenilen üst düzey yeterliliğe ulaştıramamaktadır. Bu noktada bazı öğrencilerin Kur'ân kursu ve İHL eğitimini yeterli düzeyde alamamaları, bazı öğrencilerin de İlahiyat Fakültesini mesleki olarak tercih etmemeleri¹⁴ ve İlahiyat müfredatına aşına olmamaları,¹⁵ ideal bir müfredat düzeyinde eğitim yapmada problemin yapısal olduğunu göstermektedir. Bunun nedenleri olarak; öğrenci, ders mekânı, öğretim elemanı gibi diğer sebepler sayılabilir de¹⁶ en temel sebep; Kur'ân kursu, İHL ayağının zayıflaması ve bu kurumların İlahiyat Fakültelerinin mesleki öğretim anlamında alt yapısı olmaktan çıkması, buna bağlı olarak müfredat olarak Kur'ân okuma derslerinin tekrardan öteye geçmemesidir.¹⁷

Biz bu problemin temelini, ders saatinin azlığı-çokluğu, öğretim yöntemleri, fiziki problemler ve öğretici sorunu vb. problemler olmadığını düşünüyoruz. İdeal bir öğretimin en önemli öğeleri olan *öğretmen, öğrenci ve müfredat* üçlüsünde mevcut durumdaki en temel problemi, yapısal problemlere bağlı olarak öğrenci seviyesini ve ona uygulanacak müfredatı görmekteyiz.¹⁸ Diğer problemlerin (varsa) bu temel probleme bağlı olduğunu düşünüyoruz. Başka bir deyişle en temel problem, mesleki Kur'ân eğitiminde öğretim kademelerinde seviyelerin gözetilmemesi, yapısal problemlere bağlı olarak öğrenci hazırbulunuşluğun ve müfredat çeşitliliğinin olmaması sebebiyle derslerin teorik ve pratik olarak lisans düzeyinde yapılamaması ve mesleki kazanımların elde edilememesidir.

Makalenin temel problemi mevcut derslerin birbirinin tekrarı mahiyetinde olması ve mesleki açısından çeşitliliğin yetersiz olmasıdır. Bunun için de lisans düzeyi ideal Kur'ân okuma dersleri için çeşitlendirilmiş ders önerisi sunulmaktadır. Bu müfredatın gerçekleştirilebilmesi için çalışma iki temel sorun üzerine kurgulanmıştır. Birincisi; İlahiyat Fakültelerinde Kur'ân okuma düzeyinin ve hazırbulunuşluğun yetersiz olmasıdır. Bunun en temel çözümü olarak mesleki

¹² bk. Abdullah Benli, "İlahiyat Fakültelerinde Yürütülen Kur'ân Okuma ve Tecvid Dersleri için Bir Program Önerisi", *Bilimname : Düşünce Platformu* 28 (Ocak 2015), 125-165.

¹³ bk. Süleyman Yıldız, "Kur Sistemine Dayalı Kur'ân Eğitimi Uygulaması Üzerine Bir Deneme: Yöntem-Analiz-Teklif (İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği)", *İlahiyat Fakültelerinde Kur'ân Eğitim ve Öğretimi*, ed. Ahmet Gökdemir (İstanbul: Ravza Yayınları, 2019). Yapısal problemlerin çözülememesi durumunda üniversiteler/fakülteler hazırlık sınıflarını Kur'ân öğretimi açısından yapılandırmak durumundadır. Bu durumda kur sistemi uygulanabilir. Böyle durumda bilerek isteyerek meslek derslerinde belli bir alt yapı ile gelen öğrenci hazırlık sınıfında komisyon marifetiyle seviye sınavına tâbi tutulmalıdır. Bunun sonucunda iyi düzey okuyan öğrenciler hazırlıktan muaf tutulmalıdır. Yeterli olmayanlar ise 20'er kişilik sınıflarda yüzüne okuma eğitimine tâbi tutulmalıdır. Bu dersler haftada 10 saat, haftanın beş günü olmalıdır. Bunun sonucunda yeterlilikleri sağlayamayan öğrenci Arapça dersinden başarılı olsa bile Kur'ân dersi baraj olarak tekrar hazırlık okumalıdır. Fatma Asiye Şenat, "Kur'ân ve Kıraat Eğitimi Müfredat Çalıştayı", *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 30/30 (2010), 320.

¹⁴ Hüseyin Algur - Halil İbrahim Özasma, "Öğrencilerin Gözüyle Yüksek Din Öğretimi (Giresun Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Örneği)", *Dini Araştırmalar* 23/59 (Aralık 2020), 409.

¹⁵ Cevat Sıddıki, "İmam-Hatipli Olmayan İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Derslere Uyum Sorunları Hakkında Nitel Bir Değerlendirme (Trabzon Üniversitesi Örneği)", *Trabzon İlahiyat Dergisi* 8/1 (2021), 181.

¹⁶ Bizim en temel problemi yapısal görmemiz, söz konusu problemlerin olmadığı anlamına gelmemektedir. İlahiyat Fakültelerinde fiziki, öğretim elemanı gibi problemler mevcuttur. Abdulhekim Ağırbaş, "İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinde Kur'ân Okuma ve Tecvid Dersleri Eğitim-Öğretimiyle İlgili Tespitler, Teklifler (ÇAKÜ İslami İlimler Fakültesi Örneği)", *Diyanet İlmî Dergi* 59/1 (2023), 96.

¹⁷ Yusuf Alemdar, "İlahiyat Fakültelerinde Kur'ân Dersleri ile İlgili Problemler ve Çözüm Önerileri", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/1 (2008), 179.

¹⁸ Diğer problemler için bu konuda yapılan ve dipnotta belirtilen çalışmalara bakılabilir.

Kur'an eğitiminde Kur'an kursları ve yeni ihdas edilmesi gereken Mesleki/İlahiyat Proje İHL okullarının¹⁹ İlahiyat Fakültelerine Kur'an okumada yeterliliği sağlamış öğrenci yetiştirerek alt yapı oluşturması ve giriş sınavının belirlenecek "İlahiyat temel yeterlilikleri" çerçevesinde yeniden yapılandırılması gereğinin ifade edilmesidir.²⁰ İkincisi; bu hazırbulunuşluk üzerine ders çeşitliliği çerçevesinde Âsım kıraatinin pratik ve teorik düzeyde öğretimi için *Kur'an-ı Kerim Okuma ve Kıraat İlmi* adına müfredat dersleri önerisidir.

Makalede İlahiyat Fakültelerinin mesleki fonksiyonuna, mevcut durumda Kur'an derslerinin seviyesinin yetersizliğine, nitelikli öğretici hedeflerine ulaşamadığına ve gerek Kur'an okuma gerekse ilahiyat alanı dersleri adına giriş sınavlarında hiçbir elemanın yapılmadığına vurgu yapılmaktadır. Ayrıca, İlahiyat lisans programının, Âsım kıraati Hafs rivayetinin pratik ve teorik düzeyde ihtisasın yapılacağı seviye olarak planlanması gereğinden söz edilmekte, Kur'an eğitiminin daha nitelikli olabilmesi için ilgili derslerin çeşitlendirilmesi, belirlenen yeterlilikler doğrultusunda ortak derslerin yanı sıra ilgi ve yeteneğe göre seçmeli derslerin olması gerektiğine işaret edilmektedir.

Makale ile, uzun yıllardır İlahiyatların yeniden yapılandırılması konusunda serdedilen yaklaşımlara mesleki Kur'an öğretiminin niteliğinin yükseltilmesi açısından katkıda bulunma ve aynı zamanda -akademik yeterlilik olması şartıyla- diğer derslerdeki seviyenin de yükseltilmesi²¹ amaçlanmaktadır. Bu yapılırken Kur'an öğretimi üzerine yapılan çalışmalar taranmış, görüşler incelenmiş ve uzun süre yapılan mesleki gözlem ve tecrübe ile sorunlar dile getirilmiş ve bunlara yapısal bazda bazı çözüm önerileri sunulmuştur.

1. İlahiyat Düzeyi Kur'an Derslerinin Yapısal Problemleri ve Çözüm Önerileri

1.1. Kur'an Okuma Dersinde Seviye Problemi

Kur'an öğretimi açısından lisans düzeyi, örgün eğitimde mesleki eğitim-öğretiminin son aşaması olması ve mezun öğrencilerin çalışma hayatına geçiş yapmaları sebebiyle kritik öneme sahiptir. Bu önem, İHL meslek dersleri, Kur'an kursu öğreticiliği ve cami hizmetlerinde daha çok ön plana çıkmaktadır.²² Bu çerçevede İlahiyat Fakültesi mezunları çoğunlukla Kur'an öğretiminde görev almaktadırlar. Kur'an dersi lisans programının, fem-i muhsin²³ özelliklerine sahip bir öğretici yetiştirmesi gerektiği,²⁴ dolayısıyla her İlahiyat Fakültesi mezununun mesleki hayatında Kur'an'ı usûlüne uygun okuması gerektiği izahtan varestedir.²⁵ Bu sebeple fakültelerde ortak dersler olarak "Kur'an-ı Kerim Okuma ve Tecvid" dersleri zorunlu bir derstir.

¹⁹ Mesleki Kur'an öğretiminde İHL Kur'an-ı Kerim dersi müfredatının işlevselliği ve mesleğe yönelik yeniden okul ihdas edilmesinin gerekliliği konusunda ayrıntılı bilgi için bk. Hasan Hüseyin Havuz, "İmam Hatip Lisesi Kur'an-ı Kerim Dersi Müfredatının Mesleki Öğretim Açısından İşlevselliği -Yapısal Sorunlar ve Öneriler", *Mevzu/sosyal bilimler dergisi* 11 (2024), 81-123.

²⁰ Bu problemin muhatapları eğitim yönetimi, Diyanet, YÖK ve siyaset kurumudur.

²¹ Mahmut Adem, *Eğitim Planlaması* (Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi, 1981), 17.

²² Alemdar, "Kur'an Dersleri ile İlgili Problemler ve Çözüm Önerileri", 179.

²³ Fem-i muhsin (okutucu), Kur'an'ı tecvid kurallarına göre okutan ve öğretme yeterliliğine sahip olan kişi demektir. Fetullah Bakırcı, *Kur'an Kıraatinde Fem-i Muhsin Kavramı* (İstanbul: Sabahattin Zaim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020), 13.

²⁴ Bilal Atik, "Kur'an Öğretiminde Ta'lim Usûlünün Yeri ve Önemi", *Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/2 (2021), 684.

²⁵ Adnan Demircan, "İlahiyatların Adı ve Amaçları Ne Olmalıdır Adlı Tebliği Müzakeresi", *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalıdır?*, ed. Süleyman Akyürek (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015), 62; Mehmet Görmez, *Din Eğitiminde Yeniden Yapılanma* (Ankara: İslam Düşünce Enstitüsü (İDE), Şubat 2021), 72.

İlahiyat Düzeyi Kur'ân Okuma Dersleri Sorunu: Yapısal Problemlerin Çözümü ve Çerçeve Öğretim Programı/Müfredat Önerisi

Yüksek din öğretimi adına yapılan çalışmalarda bu derse dair problemlerden söz edilmektedir.²⁶ DİB din görevliliği giriş sınavlarında da aynı problemler dile getirilmektedir.²⁷ Mevcut durumda İlahiyat Fakültelerinde Kur'ân okumada doğru, hatasız, tecvidli ve seri okuyamama problemi had safhaya çıkmıştır. Sayıları artan İlahiyat Fakültelerine dair, açılışından bu yana kaliteli ilahiyatçı yetiştirme adına dile getirilen problemler²⁸ çözülemediği gibi temel yeterlilik olan Kur'ân okuma konusunda mesleki anlamda gerileme baş göstermiştir.²⁹ Bu problem yapılan araştırmalarda öğrencilerin okumada zorlanmaları, Kur'ân dersini zor görmeleri, ezber problemi, Kur'ân okumaya karşı olumsuz tutumun olması şeklinde görülmektedir.³⁰

Yapılan saha çalışmalarında “İyi ki İlahiyat'ta okuyorum.” diyen öğrenci oranının azlığı dikkati çekmektedir.³¹ Mesleki seviye düşüklüğü bir yana hiç okuma bilmeden gelmesi³² dersin yükseköğretim düzeyinde yapılmasını daha da güçleştirmektedir.³³ Bu derste hafızlar, üst düzey okuyan öğrenciler olduğu gibi başlangıç düzeyinde olan öğrenciler de bulunmaktadır.³⁴ Bu durumda her öğrenciye hitap edebilmek için alt seviye bir öğretim planı ve kazanımı hedeflemek zorunda kalınmaktadır.³⁵ Bu sorunu aşabilmek için öğretim elemanları ilave dersler koyarak adeta iki kat enerji sarf etmektedir. Ancak mevcut öğrenci seviyesi açısından müfredatın ağır gelmesi, öğrencilerin de Kur'ân okuma seviyelerini fark edememeleri, sadece dersi geçmeye odaklanmaları ve hepsinden önemlisi Kur'ân okuma temel yeterliliğinin yoğun ve uzun bir süre gerektirmesi³⁶ bu gayretleri çoğu zaman akim bırakmaktadır. Ayrıca bu durum, ders hocasını bıkkınlığa sevk etmekle birlikte ölçme-değerlendirmede problemlerin yaşanmasına, Kur'ân dersine, öğretim elemanına karşı olumsuz algıların oluşmasına ve mesleki hayatta Kur'ân okuma dersinin daima problem olarak telakki edilmesine sebep olmaktadır.³⁷

²⁶ Mustafa Öcal, “İmam-Hatip Liselerinde Din Öğretimi (Tarihi Süreci ve İstatistikî Yapı)”, *Din Şûrası (Sempozyum) II* (2009), 600; Altıntaş – Kirenci, “İlahiyat Fakültelerinde Kur'ân Eğitimi”, 99-127.

²⁷ Adem Korukçu, “Yaygın Din Eğitiminde İlahiyat Fakültelerinin Yeri ve Önemi”, *Değerler Eğitimi Dergisi* 8/20 (2010), 113.

²⁸ Suat Cebeci, *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye'de Din Eğitimi* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2005), 198; Nazif Yılmaz, “İmam Hatip Okulları Kur'ân-ı Kerim Dersi Öğretim Programlarında Yer Alan Yöntem ve Tekniklerin Değerlendirilmesi (1924-2016)”, *Değerler Eğitimi Dergisi* 19/41 (Haziran 2021), 154.

²⁹ Aslıhan Kuşçuoğlu, *İlahiyat Eğitimi Üzerine Akademisyen Görüşleri Çerçevesinde Nitel Bir Araştırma* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2023), 50.

³⁰ Güneş, “Derslerde Yöntem ve Materyal Kullanma Durumu”, 74; Mustafa Kılıç, “İmam-Hatip Ortaokul ve Liselerinde Kur'ân Eğitimi Üzerine Bir Araştırma”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 47 (2014), 85; Şenat, “Kur'ân Okuma ve Tecvid Dersinin İşlenişi”, 220; Ejder Okumuş, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Problemleri -Dicle Üniversitesi Örneği-”, *Değerler Eğitimi Dergisi* 5/13 (2007), 76.

³¹ Okumuş, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Problemleri”, 70.

³² Kur'ân okumayı İlahiyat Fakültesinde öğrenen öğrencilerin oranı bazı araştırmalarda yüzde 5'e yaklaşmaktadır. Acar - Genç, “Öğrencilerin Kur'ân Okuma Dersine Karşı Tutumları”, 617.

³³ Şenat, “Kur'ân Okuma ve Tecvid Dersinin İşlenişi”, 220; Ağırbaş, “Kur'ân Okuma ve Tecvid Dersleri”, 99.

³⁴ İshak Kızılaslan, “İngilizce İlahiyat Programı'ndaki Kur'ân-ı Kerim Derslerinin Uygulanmasında Karşılaşılan Problemler (Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği)”, *Türkiye'de Kur'ân ve Kıraat Eğitimi*, ed. Ahmet Gökdemir (Ankara: İlahiyat Yayınları, 2021), 40; Gökdemir, “Kur'ân Okuma ve Tecvid Derslerinde Karşılaşılan Problemler (Kırklareli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği)”, 32, 33.

³⁵ Mustafa Öcal, “İlahiyat Fakülteleri ve Mezunları”, *Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi* (İstanbul: İslam Medeniyeti Vakfı, 1993), 49; Şenat, “Kur'ân Okuma ve Tecvid Dersinin İşlenişi”, 217.

³⁶ Mehmet Sami Yıldız, “Ana Dili Arapça Olmayanlara Verilen Kur'ân Eğitiminde Eğitimin Aşamalandırılmasının Önemi ve Kur'ân'ı Ezberlemeye Katkısı”, *İlahiyat Fakültelerinde Kur'ân Eğitim ve Öğretimi*, ed. Ahmet Gökdemir (İstanbul: Ravza Yayınları, 2019), 156.

³⁷ Tuncay Karateke, *İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Kur'ân-ı Kerim Dersi Sınıf Yönetimi Davranışlarının İncelenmesi* (Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015), 190; Zeliha Kara, *İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Kur'ân Öğretimiyle İlgili Görüşleri* (Tokat: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 46; Acar - Genç, “Öğrencilerin Kur'ân Okuma Dersine Karşı Tutumları”, 618.

Bugün Kur'an kursu ve İmam Hatip Liselerinin yaygın bir öğretim ağına sahip olduğu vasatta İlahiyat Fakültelerine Kur'an okuma temel yeterliliklerini sağlayamayan her öğrencinin gelebilmesi büyük bir handikaptır. Öncelikle İlahiyat Fakültesine mesleki ve akademik temel yeterliliğe sahip öğrencilerin gelmesi gerektiği kanaatindeyiz. Yükseköğretim düzeyinde Kur'an eğitiminde ileri seviye öğretim ve kazanımların olması, ancak bununla mümkündür.

Zikredilen mevcut durumunun birçok sebebi olmakla beraber en temel problem yapısal konulardadır. Var olan bu problem, sistem içindeki iyileştirmelerle ideal düzeyde çözülebilecek bir mesele olmayıp³⁸ Kur'an öğretiminde sıralı bir sistemin varlığını gerekli kılmaktadır.

1.2. Öğretim Kademelerinin İlahiyat'a Zemin Oluşturmasının Gerekliliği: Kur'an Kursları ve Mesleki/İlahiyat Proje İmam Hatip Liseleri³⁹

Dinî alanda görev yapacaklar için meslek seçimi birikim ve kabiliyete göre ortaöğretimde şekillenmelidir. Bu şekilde lise veya üniversite döneminde mesleki olarak başlangıç düzeyinde Kur'an öğrenimi söz konusu olmamalıdır.⁴⁰ Kur'an kurslarında öğrenilmesi ve belli düzeye getirilmesi gereken Kur'an'ı yüzüne düzgün okuma, bir takım dua ve sûrelerin ezberi, vs. konular İlahiyat Fakültelerinin temel görevi olmamalıdır. İlahiyat Fakültelerinin görevi Kur'an okuma ve diğer derslerde belli düzeyde yeterliliği olan öğrencilerin mesleki yeterliliğini üst düzeye çıkarmak olmalıdır. Bu düzey, Kur'an okumanın daha detaylı bir talimle geliştirileceği, Kur'an okumaya dair diğer derslerin görüleceği bir seviye olmalıdır.⁴¹

Bu amaçla, ülkemizin Kur'an öğretimindeki birikimi dikkate alındığında geçmişte Dâru'l- Kur'an ve Dâru'l-Huffâz'ların yaptığı Âsım kıraatinin pratiğinin, DİB Kur'an kursları ve İHO/İHL okullarında; talim yani ileri düzey okuma ve tilavete dair teorik bilgilerin İlahiyat lisans eğitiminde; üst düzey Dâru'l-Kurrâ'ların⁴² yaptığı kıraat ilmi pratiği eğitiminin Diyanet Akademisi Aşere-Takrib⁴³ kurslarında; araştırma kısmının da ilahiyat lisansüstü eğitimde yapılması makul görünmektedir.⁴⁴ Dolayısıyla Kur'an öğretiminde ilahiyat lisans programı, Âsım

³⁸ Karateke, *İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Kur'an-ı Kerim Dersi Sınıf Yönetimi Davranışlarının İncelenmesi*, 175.

³⁹ İmam Hatip Liseleri Kur'an-ı Kerim dersinin İlahiyat Fakültesine alt yapı oluşturabilmesi ve mesleki Kur'an öğretiminin gerekliliği noktasında ayrıntılı bilgi için bk. Havuz, "İmam Hatip Lisesi Kur'an-ı Kerim Dersi Müfredatının Mesleki Öğretim Açısından İşlevselliği -Yapısal Sorunlar ve Öneriler".

⁴⁰ Mahmut Gündüz, "Yüksek Öğretimde Nitelik Arayışına Dair Bazı Teklifler", *Teklif (Üniversite)* 8 (Mart 2023), 161.

⁴¹ Koyuncu, "Kur'an Okuma ve Tecvid Dersi Bağlamında Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri", 115; Hasan Hüseyin Havuz, "Kıraat İlmi Lisansüstü Derslerinin Değerlendirilmesi: Yapısal Sorunlar ve Müfredat Önerisi", *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/2 (Güz 2023), 637.

⁴² Dâru'l- Kur'an ve Dâru'l-Huffâzların, tecvid ve mehâric-i hurûfun öğretildiği ve Kur'an'ın ezberlendiği yer; Dâru'l-Kurrâ'nın da kıraat-ı aşerenin öğretildiği yer olarak tanımlanması daha uygun görülmektedir. Yusuf Alemdar, *İstanbul'da Kur'an Okulları* (Ankara: TDV Yayınları, 2007), 90, 163.

⁴³ Aşere-Takrib eğitimi 10 kıraatin tedris edildiği bir programdır. Programın detaylı içeriği için bk. Diyanet Akademisi Başkanlığı (DAB), "Aşere Eğitim Programı, Ankara, 2021", (Erişim 9 Nisan 2024). Arap ülkelerinde kıraat bölümünde kıraat-ı aşere hem teorik hem pratik olarak Şâtıbiyye ve Dürre öğretilmektedir. Ancak, bu üniversitelerde fakülte yapısı, "Kur'an Araştırmaları Fakültesi, Tefsir-Kıraat Bölümü" olarak kurulmuştur. Diyanet İşleri Başkanlığında ve Millî Eğitim Bakanlığında görev yapacak her öğretmenin ve imam/müezzin/ Kur'an kursu öğreticisinin 10 kıraati okumasından ziyade Âsım kıraatini ihtisas seviyesinde öğrenmesi önemlidir. Muhammed Selci, "Arap Ülkelerinde Kur'an-ı Kerim Eğitimi: Ürdün ve Suudi Arabistan Örneği", *Kur'an Sempozyumu (Fecr Yayınları)*, (2008), 175; Mustafa Kırkız, "el-Ezher Özelinde Klasik ve Modern Eğitim", *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 14/1 (2014), 185. Daha ayrıntılı teklif için bk. Havuz, "Kıraat İlmi Lisansüstü Derslerinin Değerlendirilmesi: Yapısal Sorunlar ve Müfredat Önerisi", 636-638.

⁴⁴ Ahmet Gökdemir, "Anadolu'da Osmanlı Öncesi Kur'an Kültürü (Tadrîsât/Tilâvet/Kıraat)", *İslâm Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 7 (2019), 28. Osmanlıdaki Kur'an öğretim aşamaları için bk. Kasım Kocaman, "Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesine Göre 17. Yüzyılda Dinî Eğitim Kurumu Olarak Osmanlı Daru'l-kurrâları", *Türk Akademik Araştırmalar Dergisi* 6/5 (2021), 1465, 1466.

İlahiyat Düzeyi Kur'ân Okuma Dersleri Sorunu: Yapısal Problemlerin Çözümü ve Çerçeve Öğretim Programı/Müfredat Önerisi

kıraati Hafz rivayetinin pratik ve teorik düzeyde ihtisasının yapıldığı seviye olarak planlanmalıdır.⁴⁵

Bu çerçevede farklı platformlarda -Kur'ân okuma açısından olmasa da- İlahiyat Fakültelerinin toplumun ihtiyaçlarına göre yeniden dizayn edilmesi gerektiği zaman zaman dillendirilmektedir.⁴⁶ Bugün de mesleki öğretim açısından, başta “Kur'ân okuma” olmak üzere gerek müfredat gerekse programa giriş temel yeterliliklerinin yeniden dizayn edilmesine eskisinden daha fazla ihtiyaç vardır.⁴⁷ Hedeflenen amacı gerçekleştirebilmek için başta mesleki Kur'ân öğretimi olmak üzere hizmet alanlarında istenen yeterliliklere göre İlahiyat Fakültelerinin misyon ve vizyonunun yeniden gözden geçirilmesinde fayda vardır.⁴⁸ Günümüzde kısır döngüye dönen bu problemin çözümü, ancak ilgili bütün kurumların iş birliği çerçevesinde sıralı/kademeli bir öğretim sisteminin ihdas edilmesiyle mümkün olabilir.⁴⁹ Bu sistemin halkalarında Kur'ân kursu, Mesleki/İlahiyat Proje İHL olmalıdır.

1.2.1. Kur'ân Kursları

Mesleki olarak düşünüldüğünde Kur'ân okumanın, çocukluk döneminde öğrenilmesinde mesleğe yatkınlık açısından daha verimli olacağına kuşku yoktur.⁵⁰ Çocukluk döneminde Kur'ân okumanın öğrenilmesi, dua ve sûrelerin ezberlenmesi daha kolay olup telaffuz keyfiyetini olumlu yönde etkilemektedir. Bunun gerçekleşmesi için her türlü alt yapı imkânı (Kur'ân kursu ağı) büyük oranda mevcut durumdadır. Bu alt yapıdan faydalanma İHL/lise öncesi dönemde olmalıdır.⁵¹ Mesleki alt yapı olarak Osmanlı döneminde ilkokul programlarında “Kur'ân-ı Kerim ve Mâlûmât-ı Dîniyye” veya “Kur'ân-ı Kerim maa Tecvid” derslerinin okutulduğunu⁵² ama Cumhuriyet dönemine geçtikten sonra Tevhid-i Tedrisat Kanunu gereği bu derslerin program dışı kaldığı bilinmektedir.⁵³ Bu boşluğu bugün Kur'ân kursları doldurmaktadır.⁵⁴ Bu kurslar, İHL ve İlahiyat Fakültelerine mesleki Kur'ân öğretiminde altyapısını oluşturmuş öğrenci hazırlamakta⁵⁵

⁴⁵ Hatice Şahin, “Başlangıcından Günümüze Kadar İslam Coğrafyasında Hafızlık Tedrisatı”, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 11/2 (2011), 207; Havuz, “Kıraat İlimi Lisansüstü Derslerinin Değerlendirilmesi: Yapısal Sorunlar ve Müfredat Önerisi”, 638.

⁴⁶ Ramazan Buyrukçu, “İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması Problemi”, *Türkiye’de Yüksek Din Eğitimi Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*, (2004), 511.

⁴⁷ Adem Korukçu, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin İlahiyat Fakültelerinde Vaizlik Eğitimi”, *Değerler Eğitimi Dergisi* 10/23 (2012), 168.

⁴⁸ Nevzat Yaşar Aşikoğlu, “İlahiyat Fakültelerinin Eğitim Öğretime Katkıları ve Kaliteye Yolculuk”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/1 (2005), 1-6.

⁴⁹ Muhsin Demirci, “Lisansüstü Tefsir Tezlerinin Kalite ve Bilimsellik Değeri (Sorunlar-Öneriler)”, *Kur'ân Araştırmalarında Akademik Tezler I- Türkiye ve Batı-Uluslararası Sempozyum 24-26 Kasım 2017 İstanbul*, ed. Bilal Gökçür vd. (İstanbul: İlim Yayma Vakfı, 2018), 26.

⁵⁰ Halil İbrahim Önder, “Kur'ân-ı Kerim Eğitim ve Öğretiminin İdeal Yaşı”, *Mütefekkir Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Dergisi* 10/20 (Aralık 2023), 441-463; Abdurrahman Çetin, *Yedi Harf ve Kıraatler* (Ensar Neşriyat, 2013), 310.

⁵¹ Mustafa Öcal, *Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Din Eğitimi* (İstanbul: Dergah Yayınları, 2017), 364.

⁵² Öcal, *Türkiye’de Din Eğitimi*, 43.

⁵³ Mustafa Öcal, “Türkiye’de Din Eğitimi Tarihi Literatürü”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 6/12 [Türk Eğitim Tarihi] (2008), 408.

⁵⁴ Önceki yıllarda sistemin içinde olan İmam Hatip Ortaokullarının, Kur'ân kursunun gördüğü işlevi yapabilmesi mümkün görünmemektedir. Ayrıca önceki yıllarda İHO okullarından İHL haricinde diğer okullara çok öğrenci gitmezken bugün tam tersi bir durum vardır. İHO okullarının işlevi için bk. Altaş - Kaya, *Türkiye’de Din Eğitimi Genel Görünüm ve Eğilimler (2012-2022)*, 54-56; Öcal, “İmam-Hatip Liselerinde Din Öğretimi (Tarihi Süreci ve İstatistikî Yapı)”, 591; Alemdar, “Kur'ân Dersleri ile İlgili Problemler ve Çözüm Önerileri”, 181; Adem Korukçu, “Mesleki Orta Öğretim: İmam Hatip Liseleri”, *Din Eğitimi*, ed. Recai Doğan - Remziye Ege (Ankara: Grafiker Yayınları, 2016), 166.

⁵⁵ Medreselerin tetimmesi/tamamlayıcısı olabilecek okul örneği için bk. Öcal, *Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Din Eğitimi*, 59.

ve örgün eğitim sistemine yardımcı olmaktadır.⁵⁶ Bu kursların yaygın eğitim içinde yer alması bunun önemini ortadan kaldırmaz. Bu kurumlar mesleki olarak da bu alana öğrenci yetiştirmektedir.⁵⁷ Nasıl ki bu kurslar, Hafızlık/Proje İHL okullarının öğrenci kaynağı ise Mesleki/İlahiyat Proje İmam Hatip Liselerinin ve yükseköğretim olarak İlahiyat Fakültelerinin de mesleki öğretimin temel yeterliliklerini sağlama açısından en önemli öğrenci kaynağı olacaktır.⁵⁸ Bu konuda “Okul- Kur'an kursu Hafızlık İş birliği Projesi”⁵⁹ gibi hafızlık eğitimi dışında da mesleki eğitimde oturmuş bir sisteme ihtiyaç vardır.

Kur'an kursları hafızlık olarak büyük rağbet görmesine rağmen 4+4+4 zorunlu eğitim sebebiyle ilkokulu veya ortaokulu bitiren öğrencilerin -hafızlık dışında- Kur'an kursu kaydında (2024 yılı itibariyle) resmî engeller devam etmektedir. Bu konuda DİB ve MEB arasında yapılan protokoller geçici çözüm niteliğindedir. Hafızlık için olsa da örgün eğitime bir yıl ara verilebilmesi güzel olmakla birlikte yeterli değildir. Bu sebeple söz konusu izin hafızlıkla -bir yılı yüzüne okuma olmak üzere- bir yıldan üç yıla kadar uzatılabilir. Öte yandan hafızlık düşüncesi olan ilkokulda/ortaokulda akademik seviyesi yüksek öğrencilerin merkezi sınavla/özel yetenekle öğrenci alan okullara yerleşme ve Devlet Parasız Yatılı okuma hakları saklı tutulmalıdır. Bu sayede sadece nitelikli okullara yerleşemeyen öğrenciler hafızlık için ayrılmayacak, akademik düzeyi yüksek, İHL ve İlahiyat eğitimi almak isteyen öğrenciler de hafızlığa yönelecektir. Ayrıca Kur'an kursları sadece hafız yetiştiren kurumlar değildir. Hafızlık dışında bu kurumlarda Kur'an okumayı öğrenip belli sûreleri ezberleyen mesleğe yatkın öğrenciler de bulunmaktadır. Bu öğrenciler, mesleki programın uygulandığı nitelikli bir İHL okulunda öğrenim görmelidir.

1.2.2. Mesleki/İlahiyat Proje İmam Hatip Liseleri ve Önemi

Mevcut durumda İHL okullarında farklı programlar uygulanmaktadır. Ancak bu programlar arasında mesleki olarak özel yetenek sınavı ile üst öğrenime öğrenci hazırlayan bir program (hafızlık proje okulları haricinde) bulunmamaktadır. Üstelik İmam Hatip Liselerinde Kur'an öğretimi elifba/harf öğretimiyle başlamaktadır. Böyle bir durumda daha erken yaşta Kur'an'ı temel düzeyde okuma aşaması geçilmiş olması gerekirken diğer derslere nispeten fazla emeğin gerektirdiği ortamda mesleki anlamda arzulanan hedefe ulaşılması mümkün görünmemektedir. Bu durum farklı sebeplerle İlahiyat Fakültelerine gelen öğrencilerin büyük sıkıntı yaşamasına ve mesleki alanda yetersiz olmalarına sebep olmaktadır.⁶⁰

Bugün (2024 yılı) İHL okulları program çeşitliliğinde öğrenciler diğer alanlara yoğunlaşmaktadır. Bu da tabii bir durumdur. Hedeflerin mesleki alan dışında olması, ayrıca İHL meslek derslerinin üniversiteye yerleşmede herhangi bir tesirinin olmaması, bu dersleri önemsiz hale getirmektedir. Mevcut İHL okullarında genel olarak mesleki hedef ikinci planda kalmış ve (sınav puanı ile öğrenci alan) nitelikli okullar, “Diyanet” ve “İlahiyat” eksenli öğretim üzerine programlanmamıştır.⁶¹ Halihazırda merkezi sınavla öğrenci alan nitelikli yani Sosyal ve Fen

⁵⁶ Pehlivan (Yartaşı), *Kur'an Kurslarında Kur'an-ı Kerim Öğretim Yöntemleri*, 144.

⁵⁷ Adem Korukçu - Davut İşıkdoğan, “Yaz Kur'an Kurslarında Uygulanan Kur Sistemiyle İlgili Öğreticilerin Görüşleri Üzerine Karşılaştırılmalı Bir Çalışma”, *e-Şarkiyat: İlmî Araştırmalar Dergisi* 8/15 (2016), 16.

⁵⁸ Mehmet Faruk Bayraktar, “İmam Hatip Liseleri ve İlahiyat Fakülteleri Üzerine Genel Bir Değerlendirme”, *Din Eğitiminde Kalite (Sempozyum Bildirileri 10 Mayıs)*, ed. Fahri Kayadibi (İstanbul: Dem Yayınları, 2014), 47.

⁵⁹ Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), “Okul- Kur'an Kursu İşbirliğine Dayalı Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi Protokolü- Ankara 2019”, (Erişim 04 Ocak 2024).

⁶⁰ Ağırbaş, “Kur'an Okuma ve Tecvid Dersleri”, 98.

⁶¹ Yapılan araştırmalarda İlahiyat Fakültesinde okumak isteyenlerin oranı %10 ila 20 arasında değişmektedir. bk. Cebeci, *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye'de Din Eğitimi*, 113; Yiğit, *Yüksek Din Öğretimi Algısı*, 56; Ömer Faruk Çelik, *Katsayı Uygulamasının Kaldırılması Sonrasında İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Davranış, Tutum ve Özellikleri* (Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2016), 132.

İlahiyat Düzeyi Kur'ân Okuma Dersleri Sorunu: Yapısal Problemlerin Çözümü ve Çerçeve Öğretim Programı/Müfredat Önerisi

Bilimleri vb. projesi uygulayan okullara yerleşemeyen ama dinî/mesleki alanda başarılı olan öğrencilerin (Hafızlık Pekiştiren İHL dışında) yerleşebileceği özel yetenekle öğrenci alan bir okul bulunmamaktadır. Bu da Kur'ân kursunun devamı olarak mevcut program çeşitliğine *Mesleki/İlahiyat Proje İmam Hatip Lisesi* program türünü gerekli kılmaktadır.⁶²

Söz konusu İHL okullarına Kur'ân okumayı, diğer bilgileri belli düzeyde öğrenen ve hem mesleğe yatkın hem de akademik kapasitesi yeterli öğrencilerin girmesi hedeflenmelidir. Böylece İHL Kur'ân öğretim programını işlevsel hale gelecek ve mesleki Kur'ân öğretimi (diğer derslerle beraber) daha nitelikli yapılacaktır. Bu çerçevede Kur'ân öğretiminde kademeli yaklaşım getirilmeli, Mesleki Kur'ân öğretiminde Kur'ân kursu (yüzünden okuma/hafızlık)> Mesleki/İlahiyat Proje İHL (Mesleki gelişim) > İlahiyat Fakülteleri (Mesleki uzmanlık, tashîh-i hurûf/talim⁶³ ve teorik tecvid/tilavet/kıraat) şeklinde sıralı ve birbirini tamamlayıcı bir yapı oluşturulmalıdır.⁶⁴ Sıralı bir mesleki Kur'ân öğretiminde İmam Hatip Liselerindeki öğretim seviyesinin yükselmesi, İlahiyat Fakültelerini de olumlu yönde etkileyecek dolayısıyla mesleki alanda görev yapan adayları daha planlı ve sürdürülebilir bir programla yetiştirme imkânı sağlayacaktır.⁶⁵

Nihayetinde İlahiyat Fakültelerine girişte yükseköğretim/ihstias eğitiminin alt kademesi olarak -normal İHL ve liselerden Kur'ân okuma ve meslek derslerinde temel yeterliliği sağlayan her öğrencinin girebilmesi mümkün olması kaydıyla.⁶⁶ özel yetenekle öğrenci alması gereken *Mesleki/İlahiyat Proje İHL okulların/programları* ihdas edilmelidir. Bu okullar meslekte temel bir işlev görmelidir. Buna bağlı olarak “İlahiyat Fakültelerine giriş sınavı”, Kur'ân okuma/meslek dersleri odaklı yeniden yapılandırılmalıdır.

1.3. İlahiyat Fakültelerine Giriş Sınavının Yeniden Düzenlenmesinin Gerekliği

İlahiyat Fakültesini tercih eden bir öğrencinin İHL döneminde aldığı eğitim, lisans öğrenimine temel oluşturmaktadır. Bu şekilde öğrenciler, ilahiyat programını seçmeden önce konuya ve mesleğe dair bilişsel, duyuşsal ve psikomotor/mesleki beceri hazırbulunuşluk içinde olmaktadır.⁶⁷ İHL dışında yapılan din eğitimi (seçmeli din/ Kur'ân dersi haricinde) zorunlu “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi” dersi ile sınırlı kalmaktadır.⁶⁸ Kur'ân kursu ve din eğitimi alt yapısı olmayan öğrencinin ilahiyat müfredatı gibi diğer bölümlere göre ağır olan ve mesleki eleman

⁶² Mevcut durumda meslek dersleri müfredatının işlevselliği, ilahiyat alanında yüksek öğrenime öğrenci hazırlayan program türünün gerekliliği ve Kur'ân-ı Kerim dersleri mesleki ve mesleki olmayan müfredat teklifleri konusunda ayrıntılı bilgi için bk. Havuz, “İmam Hatip Lisesi Kur'ân-ı Kerim Dersi Müfredatının Mesleki Öğretim Açısından İşlevselliği -Yapısal Sorunlar ve Öneriler”, 102-112.

⁶³ Ülkemizde tashîh-i hurûf/talim çalışması, Kur'ân okuma belli düzeye geldikten sonra yapılmaktadır. Nitekim, Diyanet Akademisi, *Tashîh-i Hurûf veya Hüsn-i Tilavet* olarak adlandırdığı üst düzey kurslara, okuma düzeyi iyi olan adayları seçmektedir.

⁶⁴ Ömer Demir, “Kur'ân Kurslarında Din Eğitimi”, *Din Eğitimi*, ed. Hasan Dam (Ankara: Lisans Yayıncılık, 2019), 216; Nazif Yılmaz - İrfan Üstündağ, “Din Eğitimi ve Din Hizmeti Veren Kurumlar Arasında İşbirliği ve Ortak Projeler (Camiler - İlahiyat Fakülteleri - İmam Hatip Liseleri - Kur'ân Kursları)”, *Ulusal Din Görevlileri Sempozyumu (Yecder)*, (2013), 121.

⁶⁵ Kılıç, “Kur'ân Eğitimi Üzerine Bir Araştırma”, 85.

⁶⁶ Nasıl ki İHL okullarında farklı program çeşitliliği içinde okuyanların ilgili üniversite programlarının temel yeterlilikleri sağlamak üzere diğer alanlara yerleşebilmesi doğal bir hak ise normal liselerde okuyup Kur'ân kursu geçmişi olan hafız veya Kur'ân okuma başta olmak üzere meslek derslerinde yetkin olan öğrencilerin de temel yeterlilikleri sağlamak kaydıyla ilahiyat programlarına yerleşebilmeleri doğal bir haktır. Burada öğrenciyi önceden seçtiği alana mahkûm etmek doğru değildir. Önemli olan üniversite programlarının temel giriş yeterliliklerine sahip olmak ve sınavda başarılı olmaktır.

⁶⁷ Ayhan Bekiroğlu, *İlahiyat Fakültesindeki Öğrencilerin Kur'ân-ı Kerim Okuma ve Tecvid Dersine Yönelik Duyuşsal Hazır Bulunuşlukları (Kastamonu Örneği)* (Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 34-36.

⁶⁸ Sıddıki, “İmam-Hatipli Olmayan İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Derslere Uyum Sorunları Hakkında Nitel Bir Değerlendirme (Trabzon Üniversitesi Örneği)”, 178.

yetiştirme hedefi de olan bir müfredatı hakkıyla başarabilmesi -mezun olsa bile- zor görünmektedir. Dört-beş yıl içinde daha önce aşına olunmayan derslerde özellikle Kur'an okuma dersinde istihdam kurumlarının istediği seviyenin kazanılması her zaman mümkün olamamaktadır.⁶⁹ Bu sebeple Kur'an kursu ve İmam Hatip Liselerinde Kur'an dersleri ve diğer meslek derslerinin verimini artırmak için İlahiyat Fakültesine girişte öğrencilerin asgari yeterliliklerini belirleyecek bir sınav sisteminin oluşturulması ihtiyaç haline gelmiştir.⁷⁰

Oluşturulacak bu sınav sistemi ile mesleki birikimi olmayan öğrencilerin İlahiyat Fakültelerine gelmelerinin önü alınmalıdır.⁷¹ İlahiyat derslerine aşına olan ve mesleki/dinî ders ortamını bilen öğrencilerin bu fakülteyi tercih etmesi sağlanmalıdır.⁷² Giriş sınavında fakülte yeterlilik şartlarını resmî veya gayriresmî okul kursları vs. ile sağlayan yani ilahiyat eğitimi için hazırbulunmuşlukta olan her öğrencinin İlahiyat'a girmesi mümkün olmalıdır. Oluşturulacak sistemde lise diplomalarında "sosyal bilimler", "ilahiyat bilimleri", "fen bilimleri" alanı olarak yazılsa da alan sınırlamasına gitmeksizin her alanın yeterliliklerini sağlayan öğrencilerin önü açık olmalıdır. Bununla birlikte lise düzeyinde mesleki alanı teşvik kabilinden bu sistemle mesleki olarak, ihdas edilecek *Mesleki/İlahiyat Proje İHL okullarına, Hafızlık Proje Okullarına, hafızlık eğitimine ve diğer İHL okullarına* belli oranda ek puan verilebilmelidir.⁷³

Bu sınav sisteminde, merkezi olarak kültür derslerinin yanında ayrıca İHL meslek derslerini ihtiva edecek şekilde en az %50 oranında soru sorulduğu, mümkünse yüzdelik dilimin olduğu bir sistem getirilmelidir.⁷⁴ Gerektiğinde -Diyanet İşleri Başkanlığının her zaman başarıyla uyguladığı gibi- öğrencinin Arapça, Kur'an okuma, ezberleme yeteneğini test etmek için sözlü sınav uygulanabilmelidir.⁷⁵ Zikredilen hususların geçmişte örnekleri vardır. Yüksek İslam Enstitüleri de ilk yıllarda sadece İmam Hatip Okullarından öğrenci kabul etmişler, bunun yanında Türkçe Kompozisyon, Arapça ve Tefsir, Hadis ve Kur'an dersinden sözlü sınav yaparak öğrenci almıştır. Daha sonra da merkezi sınavda yerleşenlere komisyon Kur'an ve Arapça derslerinden sınav yapmıştır.⁷⁶

Bu şekilde meslek derslerinden alan sınavı yapılması durumunda gerçekten "İlahiyat" okumak ve bu mesleği yapmak isteyen öğrencilerin alana dair yeterlilikleri ölçülecektir.⁷⁷ Ayrıca İHL okullarında başta Kur'an okuma ve diğer meslek dersleri, emek kaybı olarak görülmeyecek,

⁶⁹ Öcal, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 364.

⁷⁰ Ömer Türker, "Türkiye'de İlahiyatların ve İlahiyatçılığın Sorunları", *Teklif (Üniversite)* 8 (Mart 2023), 120.

⁷¹ Yakup Coştu, "Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde Uygulanan Zorunlu İngilizce Hazırlık Programı Üzerine Boylamsal Bir Araştırma", *Hitit Üniversitesi (Gazi Üniversitesi) Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/20 (2011), 188; İsmail Yürük, "İlahiyat Fakültelerinde Din Eğitiminin Temel Problemleri", *İdari ve Beşeri Bilimler VI. Cilt*, ed. Bahadır Bumin Özarslan (Ankara: y.y., 2016), 646. Yapılan araştırmada mecburen gelenleri oranı yüzde 20-31 arası olacak şekilde azımsanmayacak düzeydedir. bk. Okumuş, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Problemleri", 73, 74.

⁷² Cemil Osmanoğlu, "Türkiye'de Yüksek Din Eğitimi ve Kurumsal Yabancılaşma: İlahiyat Fakültesi Örneği", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2 (2017), 210.

⁷³ Yiğit, *Yüksek Din Öğretimi Algısı*, 59; Aşlamacı, *Öğrenci ve Öğretmenlere Göre İmam Hatip Liseleri*, 143; Fahri Kayadibi, "İlahiyat Fakültelerinde Kalite ve Verimlilik", *Din eğitiminde Kalite (Sempozyum Bildirileri 10 Mayıs 2013)*, ed. Fahri Kayadibi (İstanbul: Dem Yayınları, 2014), 24.

⁷⁴ Yiğit, *Yüksek Din Öğretimi Algısı*, 59, 66.

⁷⁵ Abdulhekim Ağırbaş, *Kıraat Eğitim Öğretim Geleneği ve Günümüzdeki Uygulamalar* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2023), 392.

⁷⁶ Öcal, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 376; Öcal, "İmam-Hatip Liselerinde Din Öğretimi (Tarihi Süreci ve İstatistikî Yapı)", 592.

⁷⁷ Strateji ve düşünce Merkezi (SDAM), "Türkiye'de Medreseler ve Din Öğretimi", 25, (Erişim 3 Kasım 2023).

İlahiyat Düzeyi Kur'ân Okuma Dersleri Sorunu: Yapısal Problemlerin Çözümü ve Çerçeve Öğretim Programı/Müfredat Önerisi

program daha işlevsel hale gelecek ve İlahiyat Fakültelerinde Kur'ân Okuma ve Tecvid derslerine dair ideal bir müfredatı uygulama imkânı olacaktır.⁷⁸

2. İlahiyat Düzeyi Kur'ân Okuma Dersleri Öğretim Programı Önerisi

İlahiyat Fakültelerinde Kur'ân okuma dersi müfredatı, *Kur'ân-ı Kerim Okuma ve Kıraat İlmi Anabilim Dalı* öğretim elemanlarının ortak kararıyla oluşturulmaktadır.⁷⁹ Zorunlu derslerin çerçevesinde ortak olması kaydıyla fakültelere göre bazı farklılıkların olması mümkündür. Bu çerçevede lisans düzeyinde mesleki Kur'ân öğretiminin yapılabilmesi için yapısal değişikliklere bağlı olarak daha işlevsel bir program önerilmelidir.

Üniversite seviyesinde temel yeterlilikten yoksun ve ortaöğretimin tekrarı mahiyetinde bir mesleki öğretim yapılmamalıdır.⁸⁰ Aksine birer meslek/ihtisas müessesesi olan İlahiyat Fakültelerinin Kur'ân okuma dersleri programının mesleki yeterliliğin düzeyine göre olması gerekmektedir.⁸¹ Dolayısıyla ders çeşitliliği ve içerikleri bu amaca hitap etmelidir.⁸² Bu da Diyanet İşleri Başkanlığı "Din Hizmetleri", Millî Eğitim Bakanlığı "Din dersi, İHL Meslek Dersleri öğretmenliği" ve diğer kurumlarda "Kur'ân öğreticiliği"nin temel yeterlilikleridir. Nitekim Türkiye Yeterlilik Çerçeve İlkeleri'ne göre bu amaç, eğitim ile istihdam arasındaki ilişkiyi güçlendirmek ve yeterliliklerin öğrenme kazanımlarına dayalı olarak hazırlanmasını sağlamaktır.⁸³

İlahiyat lisans programının günlük hayatta somut karşılığı olan meslekler için uzmanlar yetiştirmek suretiyle toplumun ve bireyin ihtiyaçlarını karşılayıcı olması beklenmektedir.⁸⁴ Bu çerçevede zikredeceğimiz program, Kur'ân okumada ilgili kurumların nitelikli eleman ihtiyacına cevap verecek, aşamalı ve sarmal olarak alt yapı hazırlayacak şekilde sürekliliği ve genelden özele doğru bir kazanımı hedeflemektedir. Bu program, ülkemiz öğrenci potansiyeline uygun olarak öncelikle lafız öğretiminin, Kur'ân öğretimine dair bilgi ve kültürün geliştirilmesini esas almakta⁸⁵ ve bütün İlahiyat Fakültelerinde uygulanabilecek bir ders çeşitliliği önermektedir.⁸⁶

Programda mevcut ders saatinden fazla bir süre öngörülmemektedir. Bu saatler zorunlu/ortak dersler açısından mevcut ders saatlerini aşmayacak şekilde belirlenmiştir. Çünkü

⁷⁸ İbrahim Aşlamacı, *Öğrenci ve Öğretmenlere Göre İmam Hatip Liseleri (Profiller, Algılar, Memnuniyet, Aidiyet)* (İstanbul: Dem Yayınları, 2017), 154; Sena Ay, *Velilere Göre İmam Hatip Liselerindeki Din Eğitimi (İstanbul Örneği)* (İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020), 41; Nurullah Altaş, *Din Eğitimi* (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2022), 302; Zehra Özgül, *Öğrenci Görüşlerine Göre İmam Hatip Liselerinde Meslek Dersi Öğretiminin Değerlendirilmesi (Şanlıurfa Örneği)* (Malatya: İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 35, 36; Karadeveci, *İmam Hatip Liseleri Yöneticilerinin Öğrencilerden Kaynaklanan Sorunlara İlişkin Görüşleri (Pamukkale ve Merkezefendi Örneği)* (Denizli: Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tezsiz Yüksek Lisans Projesi, 2020), 53.

⁷⁹ Kızılaslan, "Kur'ân-ı Kerim Derslerinin Uygulanmasında Karşılaşılan Problemler", 36.

⁸⁰ Türker - Önal, "İlahiyat Fakülteleri ve Eğitimi Üzerine Bir Değerlendirme", 8.

⁸¹ Kasım Kocaman, "Türkiye'de Din Hizmetleri Bağlamında Yüksek Din Öğretiminde Mesleki Uygulama", *Turkish Studies* 14/4 (2019), 2537.

⁸² Aşıkoğlu, "İlahiyat Fakültelerinin Eğitim Öğretime Katkıları", 6.

⁸³ Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK), "TYÇÇ, Türkiye Yeterlilikler Çerçevesinin Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik", 19/11/2015 No : 29537, 5 Cilt : 57, md. 4.

⁸⁴ M. Şevki Aydın, "İlahiyat Lisans Programının Amaç Sorunu", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitimi Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*, (2004), 24.

⁸⁵ Kur'ân derslerinin anlam merkezli olması gerektiği birçok çalışmada dillendirilmektedir. bk. Fatma Asiye Şenat, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Anlayarak Kur'ân Okuma Durumları Üzerine Bir Çalışma", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 52/1 (2011), 150. Ancak lafız öğretimi ile beraber anlam öğretiminin mesleki öğretimde beraber olması imkan dahilinde değildir. Bu sebeple meal/anlam konusu veya bazı âyetlerin anlamıyla beraber okunması ve ezberlenmesi ayrı bir dersin konusudur. Bunun için bk. Hasan Hüseyin Havuz, "Kur'ân Okuma Dersinin Meal Merkezli Yapılması Meselesi: Müfredat İncelemesi", *Tasavvur: Tekirdağ İlahiyat Dergisi* 9/2 (2023), 1165-1207.

⁸⁶ Şenat, "Kur'ân ve Kıraat Eğitimi Müfredat Çalışmayı", 322.

program hem mevcut ilahiyat müfredatı hem de *Din hizmetleri, İHL Meslek Dersleri ve Din dersleri* gibi hizmet alanı bölümleşmesi⁸⁷ ile oluşacak müfredata uygun bir şekilde tasarlanmıştır. Dolayısıyla teklif edilen zorunlu ders saati mevcut programla aynıdır. Bu sürenin, Kur'an okuma seviyesinin yüksek olduğu dönemlerde bile 1. ve 2. sınıflarda dörder (4) saat olduğu görülmektedir.⁸⁸ Programda bazı derslerin, -ders adedinin düşürülmesi durumunda- birleştirilmesi de mümkündür. Ayrıca, bu program için Kur'an kursu ve İHL alt yapısı olmalıdır. Sınıf mevcutları İmam Hatip Liselerindeki gibi 25'i geçmemesi şeklinde yönergelerle yazılı kurula/sisteme bağlanmalıdır.⁸⁹ Öte yandan yüzüne okuma ve ezber okumada hedeflenen kazanımları sağlayan tashih-i huruf düzeyinde İHL eğitimi alan hafız öğrenciler veya Diyanet Akademisinde talim üzere (yüzüne ve ezbere) okuduğunu, tecvid bilgisi aldığını -süre kredi ve saat olarak- belgeleyen öğrenciler, gerekli görüldüğü takdirde üniversite senato kararı doğrultusunda yapılacak sınavla belirli derslerden muaf tutulabilmelidir.

2.1. Ders Çeşitliliğinin Gerekliliği

Kur'an okumaya dair bütün kazanım alanlarının "Kur'an-ı Kerim ve Tecvid" dersi altında toplanması, üst düzey lisans öğreniminin kazanımları ve mesleki ihtisas açısından doğru değildir. İlahiyat Fakültesinde İHL düzeyinin üzerine daha ileri okuma seviyesi, tecvid bilgisi ve Kur'an tilavetine dair bilgilerin okunabilmesi için farklı derslerin konulması gerekir.⁹⁰ Kur'an okumaya dair dersler, "İlahiyat" giriş temel yeterlilikten sonra öğrenme alanlarına ayrılmalıdır. Bu alanlar *yüzüne okuma, ezber okuma/hafızlık, tecvid bilgisi, Kur'an tilaveti ve öğretimi ve anlam merkezli okuma/meal okumadır*.⁹¹ Bu şekilde dersler İHL ortamından farklı yöntemle ve kazanım amaçlı yapılmalıdır. Çünkü dört-beş yıl boyunca aynı konuların işlenmesi, dersler arasında bir ayırımın ve kazanım farklılığının belirgin olmaması, dersi verimsiz hale getirmektedir.⁹² Nitekim İlahiyat Fakültesinde "Kur'an-ı Kerim Okuma ve Tecvid" dersi müfredatının, İHL Kur'an-ı Kerim dersi müfredatıyla genel olarak benzerlik göstermesi, öğrenciler tarafından eksiklik olarak algılanmaktadır.⁹³ Ayrıca, beş yıl boyunca aynı şeylerin işlendiği yaklaşımı sıkıcılığa sebep olmakta ve Kur'an okumaya dair dersler hafife alınabilmektedir.⁹⁴ Dolayısıyla Kur'an okuma ve

⁸⁷ İlahiyat Fakültelerinin bölümleşmesi açısından bu yana dile getirilen bir konudur. Bunun gerekliliği konusunda geniş bilgi için bk. Mustafa Öcal, "İlahiyat Fakültelerinde Programlar ve Bölümleşme", *Yüksek Öğretimde Din Bilimleri Öğretimi Sempozyumu*, (1988), 171-194; Buyrukçu, "İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması Problemi", 511, 512.

⁸⁸ Mustafa Öcal, "İlahiyat Fakültelerinin Tarihçesi", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (1986), 121. Bu dersler Yüksek İslam Enstitüsünde 1959-1960 yılı sırasıyla 5+4+1+1 şeklinde ders saati belirlemiştir. Daha sonra bu 4+4 ve son sınıfta 1 saat *Vücûh* dersi şeklinde belirlenmiş, öğrenciler toplamda dört yıl boyunca 28 saat (14 hafta üzerinden) 392 saat Kur'an okuma dersi görmüştür. 1978-1982 arası programda ise ilk iki yıl 3'er saat; Tefsir-Hadis ve Kalam bölümünde 3. ve 4. yıl 2 saat; İslam Dini Esasları bölümünde ise ilk iki yıldan sonra verilmemiştir. Öcal, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 373, 378, 380. 1982-1997 arası İlahiyat müfredatlarında bile hazırlık sınıfında 5 saat Kur'an okuma dersi vardı. Recai Doğan, "Darülfünundan Üniversiteye Dini Yüksek Eğitim Öğretim", *Cumhuriyetin 100. Yılında Türkiye'de İlahiyat Eğitimi* (Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2023), 173.

⁸⁹ Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), "Anadolu İmam Hatip Lisesi ve Hazırlık Sınıfı Bulunan Anadolu İmam Hatip Lisesi Haftalık Ders Çizelgesi 24/08/2023", (Erişim 21 Aralık 2023).

⁹⁰ Altaş, *Din Eğitimi*, 286; Hüseyin Atay, *Osmanlılarda Yüksek Din Eğitimi: Medrese programları - icazetnameler ıslahat hareketleri* (İstanbul: Dergah Yayınları, 1983), 187.

⁹¹ Halil İbrahim Önder, "Kur'an-ı Kerim Dersi Öğrenme Alanları (Örgün Öğretim Bağlamında)", *Marife: Dini Araştırmalar Dergisi* 21/2 (2021), 1206-1222; Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), "Diyanet Akademisi Aday Din Görevlileri Mesleki Eğitim Programı 2023 (İmam-Hatip)", (Erişim 28 Aralık 2023).

⁹² Altaş - Kaya, *Türkiye'de Din Eğitimi Genel Görünüm ve Eğilimler (2012-2022)*, 78.

⁹³ Kara, *İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Kur'an Öğretimiyle İlgili Görüşleri*, 51.

⁹⁴ Şenat, "Kur'an Okuma ve Tecvid Dersinin İşlenişi", 217; Mehmet Akif Koç, "Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde 'Kur'an-ı Kerim Okuma Öğretimi'", *Cumhuriyetin 100. Yılında Türkiye'de İlahiyat Eğitimi*, ed. İrfan Aycan vd. (Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2023), 322.

İlahiyat Düzeyi Kur'ân Okuma Dersleri Sorunu: Yapısal Problemlerin Çözümü ve Çerçeve Öğretim Programı/Müfredat Önerisi

tecvid dersinde Âsım kıraati Hafs rivayetinde ihtisas seviyesinde okumanın hedeflendiği bir öğretim ortamında, üç öğrenme alanının aynı derste işlenmeye çalışılması dersin hedeflerinin gerçekleştirilmesine engel teşkil etmektedir.

Söz konusu sebeplerle beş yıl boyunca öğretmen ve öğretici adaylarına Kur'ân okumada yüzüne okuma dersi verilmemeli, bir yıl veya iki yıl içinde daha üst düzey ve yoğun olarak verilmelidir. İmam-Hatip Lisesinden sonra İlahiyat Fakültesindeki Kur'ân-ı Kerim dersi, tekrardan ziyade yüzüne-ezber okumayı pekiştirme, serileştirme, tashîh-i hurûf düzeyinde geliştirme ve kabiliyete göre farklı kazanımları elde etme fırsatı sunmalıdır. Bu ders çeşitliliğinde “Kur'ân'ı usûlüne uygun okuma” şeklinde belirtilen kazanım, lisans düzeyinde ve ideal öğretim ortamında, gelişmeye uygun öğrencilerle gerçekleşecektir.

Görev alanı bazlı bölümleşme olsun veya olmasın bugünkü yaklaşıma göre ilk iki yıl derslerin ortak olması, sonraki yıllarda öğrencilerin ilgi alanlarına göre seçtiği dersleri okuması günümüzde de kabul gören yaklaşımdır.⁹⁵ Bu çerçevede ortak derslerden sonra seçmeli dersler ile resmî veya gayiresmî bölümleşme dahilinde öğrencilerin tercihine göre ilgilerini artırma ve yeteneklerini geliştirme hedeflenmektedir.⁹⁶

2.2. Derslerin Kazanım Seviyeleri

Türkiye Yeterlikler Çerçevesine⁹⁷ göre yapılacak uygulamaların tümü, belirlenen amaçlara göre düzenlenip gerçekleştirilmelidir. Bu kapsamda Kur'ân-ı Kerim okumada ve öğretmede pratik ve teorik düzeyde yeterlilik kazanılması gerekir. İlahiyat Fakültelerinin programları amaç belirsizliği açısından eleştirilse de⁹⁸ Kur'ân öğretiminde öğretmen ve din görevlisi yetiştirmede ortak kazanımlar vardır. Bu çerçevede söz konusu kazanımlar, “*mehâric-i hurûf ve tecvid kurallarına uygun olarak okuma, hadr, tedvir, tahkik usullerini uygulama ve belli sûreleri ezberleme,*⁹⁹ ayrıca âyetleri manalarına yarasır şekilde okuma ve diğer kıraatler hakkında bilgi sahibi olma” şeklinde dile getirilmektedir.¹⁰⁰

Programlarda bazen Kur'ân okuma konusunda genel olarak “*Yüzüne doğru okumayı yapar.*” şeklinde genel kazanımlar zikredilmektedir. Ancak söz konusu derslerden istenen verimin alınabilmesi için her dersin hedefleri/kazanımları daha açık olarak belirlenmeli¹⁰¹ ve ölçme-değerlendirme kriterleri buna göre oluşturulmalıdır.¹⁰² Ayrıca, Kur'ân okuma derslerinde zikredilen bu kazanımlar ders bazında ayrılmalı, mezun yeterlilikleri ile derslerin başarı

⁹⁵ Elif İlhan, “Mezunlar Anlatıyor: Üniversite Geneli Seçmeli Dersler Zaman Kaybı mı Yoksa Geleceğe Yatırım mı?”, *Millî Eğitim* 51/236 (2022), 3564, 3565, 3585.

⁹⁶ Korukçu, “İlahiyat Fakültelerinde Vaizlik Eğitimi”, 159.

⁹⁷ Türkiye Yeterlilikler Veri Tabanı (TYVT), “İlahiyat Lisans Diploması”, (Erişim 2 Ekim 2023).

⁹⁸ Recai Doğan, “İlahiyat Fakültelerinin Mevcut Durumu ve Problemleri Üzerine Bir Değerlendirme”, *Türkiye'de Yüksek Din Öğretimi (Kurumsallaşma-Sorunlar-Beklentiler)* (Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Yayınları, 2019), 130; Altaş - Kaya, *Türkiye'de Din Eğitimi Genel Görünüm ve Eğilimler (2012-2022)*, 94.

⁹⁹ Remziye Ege, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Vaaz ve Vaizlik Konularına Bakışları: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 54/2 (2013), 131; Diyanet İşleri Başkanlığı Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü (DİB), “Diyanet İşleri Başkanlığı Personel Yeterlilikleri”, (Erişim 27 Kasım 2023).

¹⁰⁰ Kara, *İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Kur'ân Öğretimiyle İlgili Görüşleri*, 26.

¹⁰¹ Osman Taştekin, “İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programının Öğretmenlere Göre Değerlendirilmesi”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17 (2004), 179.

¹⁰² Daha önce ilahiyat düzeyinde dile getirdiğimiz temel yeterlilikler ve örnek olarak gösterdiğimiz ölçme ve değerlendirme kriterleri mevcut durum itibarıyla ifade edilmiştir. Burada zikrettiğimiz İlahiyat giriş yeterlilikleri ve ders geçme yeterliliklerinin *Yüzüne Okuma, Ezber Okuma, Tecvid Bilgisi (sözlü), Tashih-i Hurûf, Güzel Kur'ân Okuma* gibi sözlü yapılacak dersler için yeniden oluşturulması gerekir. bk. Hasan Hüseyin Havuz, “Kur'ân Okuma Dersi Ölçme ve Değerlendirme İlkeleri”, *Tefsir Araştırmaları Dergisi* 7/1 (2023), 214-253; Hasan Hüseyin Havuz, “Kur'ân Okuma Dersinin Ölçme ve Değerlendirmesinde İlahiyat Fakültesi Düzeyindeki Temel Yeterlilikler”, *Kocaeli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/1 (2023), 123-153.

yeterlilikleri oluşturulmalı, derslerin adları ile içerikleri ortak konular çerçevesinde belirlenmelidir.¹⁰³

2.3. Program Dersleri ve İçerikleri

2.3.1. Zorunlu/Ortak Dersler

Zorunlu dersler, mevcut durumda veya yapılacak ihtisaslaşmaya göre “Kur’ân okuma dersleri” olarak 1. ve 2. sınıfta okunmalıdır. Gerektiğinde bölümleşme veya hazırlık yerine fakültelerin beş yıl olması durumunda bu süre bir yıl artırılabilir. Bu dersler, mevcut “İlahiyat” yapısında ve yapılabilecek “Din hizmetleri”, “İHL Meslek Dersleri” ve “Din dersi” ağırlıklı alan tercihlerinde de temel ders olarak okutulabilir. Ayrıca, yüzüne okuma, ezber okuma ve tashîh-i hurûf gibi yüz yüze okunması gereken derslerde alt sınıftan alınması durumunda derslere devam etme şartı da konulabilir.

Zorunlu/ortak dersler şunlar olabilir:

ZORUNLU/ORTAK DERSLER		
1. Sınıf	1. Dönem Güz	1- Kur’ân-ı Kerim Yüzüne Okuma I (2 Saat) 2- Temel Tecvid Bilgisi (1 Saat)
	2. Dönem Bahar	1- Kur’ân-ı Kerim Yüzüne Okuma II (2 Saat) 2- İleri Tecvid Bilgisi (1 Saat)
2. Sınıf	3. Dönem Güz	1-Tashîh-i Hurûf I (2 Saat) 2- Kur’ân-ı Kerim Ezber Okuma I (2 Saat)
	4. Dönem Bahar	1- Tashîh-i Hurûf II (2 Saat) 2- Kur’ân-ı Kerim Ezber Okuma II (2 Saat)

2.3.1.1. Kur’ân-ı Kerim Yüzüne Okuma (2 Dönem, 2 Saat)

Bu derste, harfleri ve kelimeleri tecvid kaidelerine göre doğru okuyan öğrenci grubuna ideal bir öğretim ortamında yüzüne okuma yaptırılmalıdır. Derste koro ile okumaların yanında her öğrenciye doğru, seri okumalar pratik olarak yaptırılmalıdır. Gerektiğinde Yâsîn sûresi, namaz sûreleri, Duhâ ve Nâs arası sûreler de yüzüne tecvid kaideleri üzere okunmalıdır. Bu derste sadece Hafs rivayetinin Teysîr/Şâtıbiyye tarikinde tek vecih üzere mukaddem olan vecihler okunmalıdır. Diğer vecihler teorik açıklamaya girmeden verilmelidir. Bu derste kazanım, iki dönem boyunca her öğrencinin takılmadan, teklemekten azami miktarda sayfayı/sûreyi doğru okumasıdır. Bu ders, Tashîh-i Hurûf dersi için baraj olabilir.

2.3.1.2. Kur’ân-ı Kerim Ezber Okuma (2 Dönem, 2 Saat)

Ezber okuma dersi, hem ilk sene yüzüne okumanın hatasız, seri hale getirilmesi ve ezber sayfalarının okunması hem de dönem bazında iki dersin olması için 2. yılda/sınıfta verilmesi uygun görülmektedir. Bu derste, İHL düzeyinde ezberlenen sûreler doğru ve tecvidli okuma üzerine pekiştirilmelidir. Okumalar hadr üzere yapılsa da gerektiğinde tedvir ile okunabilmelidir. Bu sayfalar/sûreler öncelikle tecvidli okutulmalı, aynı usulle mevcudu 20-25’i geçmeyen sınıf ortamında baştan sona her öğrenciden dinlenilmelidir.

¹⁰³ Hasan Onat, “İlahiyat Fakültesi’nde Program Tartışmaları Üzerine”, *Türkiye’de İlahiyat Fakültelerinin Konumu ve Dini Bilginin Niteliği*, ed. Mahmut Ay - Rabia Çetin (Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2016), 318.

İlahiyat Düzeyi Kur'ân Okuma Dersleri Sorunu: Yapısal Problemlerin Çözümü ve Çerçeve Öğretim Programı/Müfredat Önerisi

Ezber sûre ve sayfalar imkân ve duruma göre artırılabilir.¹⁰⁴ Lakin bunların artırılması, nitelikli okumanın gerçekleşmesi için ders saatinin artırılmasını¹⁰⁵ gerektirmektedir. Bu sebeple Feth, Hucurât, Rahmân ve 30. cüz sûreleri görev alanı seçimine göre seçmeli derste alınabilmelidir. Bu çerçevede İmam Hatip ve Kur'ân kursu öğretici yeterlilikleri için niteliğe ağırlık verilmelidir. Bu çerçevede ezber sûreleri/sayfaları şunlar olabilir: Namaz Duaları: “Sühbâneke, Tahiyât, Salli-Bârik, Rabbenâ, Kunut Duaları, Namaz Sûresi ve Âyetleri: (Âyetü'l-Kürsî, Fâtiha, Fil, Kureys, Mâûn, Kevser, Kâfirûn, Nasr, Tebbet, İhlâs, Felak, Nâs), Duhâ. İnşirâh, Tîn, Alak, Kadr, Beyyine, Zilzâl, Âdiyât, Kâria, Tekâsür, Asr, Hümeze, Yâsîn, Mülk ve Nebe' Sûreleri.” Bu ders, seçmeli olabilecek İleri Düzey Ezber dersi için baraj olabilir.

2.3.1.3. Tashîh-i Hurûf (2 Dönem, 2 Saat)

Bir yıllık doğru ve seri okuma çalışmasından sonra ezber okunan sûreler başta olmak üzere daha özel kelime ve âyetler, Hafs rivayeti açısından bütün vecihleriyle talim üzere okunmalıdır. Ayrıca tilavet hataları, uygulamalı ve açıklama olarak ele alınmalıdır.¹⁰⁶ Bu derste kazanım hedefi, yüzüne seri okumanın üzerine “hadr, tedvir ve tahkik ile okuyabilme”, özellikle telaffuzu zor olan harflerin ve kelimelerin doğru okunmasını sağlamak olmalıdır.

2.3.1.4. Temel Tecvid Bilgisi (1 Dönem, 2 Saat)

Tecvid bilgisi dersinde, teorik bilginin bütün dönemlere konu olarak dağıtılmasının öğrencilerin gelişimine katkıda bulunmadığı görülmektedir. Çünkü tecvid bilgisinin temel yeterliliği konusunda ortak yaklaşım sağlanamamakta, süreç içinde yeterli dönüt alınamamaktadır. Ayrıca, ölçme-değerlendirme, yüzüne okuma ve ezber okumanın gölgesinde kalmaktadır. Bu sebeple ilahiyat düzeyinde bu öğrenme alanının ayrı bir ders olmasında yarar vardır. Bu ders, İleri Düzey Tecvid Bilgisi dersi için baraj olabilir.

Öğrencilerin tecvid kurallarını yeterli düzeyde kavrayabilmesi için “Temel Tecvid” olarak adlandırdığımız bu derste İHL sürecinde öğrenilen temel konularının, tekrar Türkçe/Osmanlıca/Arapça üzerinden okunması, pekiştirilmesi sağlanmalıdır.¹⁰⁷ Yani başlangıç düzeyi için hazırlanan “Karabaş Tecvidi” konuları İHL okulunda alt yapıyı oluşturmalıdır. Bu derste, temel konular, *Mukkaddimetü İbni'l-Cezerî, Karabaş Tecvidi, Temel Tecvid Kuralları (Teysîr/Şâtıbiyye ve Mukaddimetü'l-Cezeriyye Çerçevesinde)*¹⁰⁸ ve Hacı Önen'in *Tecvid İlminin Temel Kuralları*¹⁰⁹ gibi eserler çerçevesinde Hafs rivayeti Teysîr/Şâtıbiyye tarikleri esas alınarak ele alınabilir. Dolayısıyla konular, tecvid tanımı, harfler, hareketler, mahreçler, sıfatlar, medler, sâkin nun tecvidleri, idgâmlar, izhârlar, vakf konusu, eüzü-besmele şeklinde olabilir.

2.3.1.5. İleri Tecvid Bilgisi (1 Dönem, 2 Saat)

İlahiyat düzeyinde “Temel Tecvid Bilgisi” dersinin üzerine Teysîr/Şâtıbiyye tarihi dışında farklı vecihler de bilinmeli, ihtilaflı bazı tecvid konuları ele alınmalıdır. Bunun dışında tilavet konularına girmeden istiâze, besmele ve vakf konularının -akademik/ilmî tartışmalara yer vermeden- öğrenilmesi sağlanmalı, tecvid konularının derinlemesine ele alınması

¹⁰⁴ Arap ülkelerinde ilahiyat alanında birkaç fakülte bulunmaktadır. Kur'ân İlimleri Fakültesinde Kıraat ve Tefsir bilimleri bölümleri vardır ve bu fakülteden mezun olanlar en az 10 cüz ezberlemektedirler. Ürdün Şeriat Fakültesinde en az 6 cüz ezberlenmektedir. Bu hedefler bütün öğrencilerden ziyade seçilmiş öğrenci grubu için uygulanması mümkündür. Selci, “Arap Ülkelerinde Kur'ân-ı Kerim Eğitimi”, 173-176.

¹⁰⁵ Diyanet Akademisinde bu ezberler için haftalık 4 saatlik bir zaman ayrılmıştır. DİB, “Mesleki Eğitim Programı”.

¹⁰⁶ Diyanet Akademisinde Tashîh-i Hurûf kursunda bu derse “Talim Üzere Yüzüne Okuma” adıyla toplamda 188 ders saati ayrılmıştır. DİB, “Tashîh-i Hurûf Hizmetiçi Eğitim Programı”, 9.

¹⁰⁷ Şenat, “Kur'ân Okuma ve Tecvid Dersinin İşlenişi”, 230.

¹⁰⁸ Hasan Hüseyin Havuz, *Temel Tecvid Kuralları (Teysîr/Şâtıbiyye ve Mukaddimetü'l-Cezeriyye Çerçevesinde)* (İstanbul: Kitap Dünyası Yayınları, 2024).

¹⁰⁹ Hacı Önen, *Tecvid İlminin Temel Kuralları* (İstanbul: Bend Kitap Yayınları, 2022).

hedeflenmelidir.¹¹⁰ Bu derste, başta Abdurrahman Çetin'in *Kur'an Okuma Esasları (İlgili bölümleri)*¹¹¹ adlı eseri olmak üzere, İsmail Karaçam'ın *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*,¹¹² Ramazan Pakdil'in *Ta'lim, Tecvid ve Kıraat*,¹¹³ Mustafa Atilla Akdemir'in *Tecvid-i Mâhir*,¹¹⁴ Mustafa Kılıç'ın *Kur'an Tilavetinde Usul ve Esaslar*,¹¹⁵ Soner Akdağ'ın *Kur'an Dilinin Fonetik Yapısı*¹¹⁶ adlı eserlerinden karşılaştırmalı olarak yararlanılabilir.

2.3.2. Seçmeli Dersler

Seçmeli dersler temel derslerin üzerine bina edilmelidir.¹¹⁷ Bu dersler, öğretim üyelerinin uzmanlık alanlarına göre değil ortak konuların yer aldığı, lisans düzeyine hitap eden standartlara göre düzenlenmelidir. Öğrenciler bu dersleri, seçeceği hizmet alanı açısından yeterliliğini üst düzeye çıkarmak ve alanda uzmanlaşmak amacıyla alabilirler.¹¹⁸ Bu çerçevede mevcut ilahiyat programı veya dizayn edilebilecek *Din Hizmetleri, İHL Meslek Dersleri ve Din dersi* bölümünde seçilecek ağırlıklı derslerde diğer ilahiyat dersleri ile beraber -3. ve 4. sınıfta her dönem en az bir anabilim dalının dersini alacak şekilde de olabilir- bir seçki oluşturulabilir.

Programda önerilen 14 saatlik zorunlu ders saatinin üzerine bütün hizmet alanlarına hitap edebilecek şekilde Kur'an okumaya dair 3. ve 4. sınıfa tekabül eden ve her dönemde üç ders olacak şekilde dokuz adet ders önerilmektedir. Bunların ders saati toplamı 22 saat olmaktadır. Programa daha farklı derslerin ilave edilmesi de mümkündür.¹¹⁹ Söz konusu seçmeli derslerin alınabilmesi için Kur'an okuma ve tecvide dair zorunlu derslerden başarılı olma şartı aranmasında yarar vardır.

Kur'an okuma ve kıraat ilmine dair seçmeli dersler şöyle olabilir:

SEÇMELİ DERSLER		
3. Sınıf	5. Dönem Güz	1- İleri Düzey Ezber Okuma I (2 Saat) 2- Hafızlık Pekiştirme I (2 Saat) 3- Güzel Kur'an Okuma/Hüsn-i Tilavet I (2 saat)
	6. Dönem Bahar	1- İleri Düzey Ezber Okuma II (2 Saat) 2- Hafızlık Pekiştirme II (2 Saat) 3- Güzel Kur'an Okuma/Hüsn-i Tilavet II (2 Saat)
4. Sınıf	7. Dönem Güz	1- Kur'an Okuma Öğretim Metotları (2 Saat) 2- Anlam Merkezli Kur'an Okuma (2 Saat) 3- Tecvid Metinleri (2 Saat)
	8. Dönem Bahar	1- Kur'an Tilaveti ve İlgili Meseleler (2 Saat) 2- Hafs Rivayeti ve Usûlü (2 Saat) 3- Kur'an ve Kıraat İlmine Giriş (2 saat)

¹¹⁰ Abdulhamid Pehlivan, *Türkiye'de Kur'an Eğitiminde Öne Çıkan İhtilaflar* (Karabük: Karabük Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2023), 36.

¹¹¹ Abdurrahman Çetin, *Kur'an Okuma Esasları* (İstanbul: Emin Yayınları, 2017).

¹¹² İsmail Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri* (İstanbul: İfav Yayınları, 1998).

¹¹³ Ramazan Pakdil, *Ta'lim Tecvid ve Kıraat* (İstanbul: İfav Yayınları, 2016).

¹¹⁴ Mustafa Atilla Akdemir, *Tecvid-i Mâhir* (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2019).

¹¹⁵ Mustafa Kılıç, *Kur'an Tilavetinde Usul ve Esaslar* (İstanbul: İfav Yayınları, 2022).

¹¹⁶ Soner Akdağ, *Kur'an Dilinin Fonetik Yapısı* (Ankara: Fece Yayınları, 2022).

¹¹⁷ Muhammed Tayyib Kılıç, "İslam Hukuku Anabilim Dalı Bünyesindeki Lisans ve Lisansüstü Derslerle İlgili Tespit ve Teklifler", *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 20 (2012), 379.

¹¹⁸ Korukçu, "İlahiyat Fakültelerinde Vaizlik Eğitimi", 169.

¹¹⁹ Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde "Farklı Kıraatlarla Kur'an Tilaveti" adlı seçmeli ders konulmuştur. Koç, "Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde 'Kur'an-ı Kerim Okuma Öğretimi'", 314.

2.3.2.1. Hafızlık Pekiştirme (2 Dönem, 2 Saat)

Son yıllarda İlahiyat Fakültelerine hafız öğrenciler daha fazla gelmeye başlamıştır. Hafızlık alt yapısının güçlü olduğu bir ülkede bu sayı daha da yukarıya çıkarılmalıdır. Çünkü başta Kur'ân okuma dersleri olmak üzere ilahiyat alanında hafızlık önemli bir payedir. Bu sebeple hafız öğrencilerin hafızlıklarını koruma, takip etmenin yanında hafızlık üzerine bazı teorik konuların müzakere edilmesi için Hafızlık Pekiştirme dersine ihtiyaç vardır. Bu dersin verimli olabilmesi için öğrenci sayısı 10-15 arası olmalıdır. Derste, Mahir Demirkol'un hafızlığa dair telif ettiği eserleri ile¹²⁰ Hatice Şahin Aynur'un *Kur'ân Hıfzı Geleneği ve Günümüzdeki Uygulama Biçimleri*¹²¹ adlı eserinden yararlanılabilir.

2.3.2.2. Güzel Kur'ân Okuma/Hüsn-i Tilavet (1 Dönem, 2 Saat)

Kur'ân öğreticisinin temsili okuma yeteneğine sahip olması, onu görevinde daha etkin kılacaktır. Bu sebeple özellikle Diyanet hizmetleri alanına hitaben özel yetenekli öğrencilerin bu dersi almasında yarar vardır. Bu ders, tashih-i huruf düzeyinde okunanın belli aşr-ı şerifler üzerinde eda-seda çalışmasının yapılacağı bir derstir.¹²² Derste, musiki ve tashih-i huruf dersine dönüştürmeden tamamen merasim merkezli aşır uygulamasında makam ve temsili tilavet çalışması yapılmalıdır. Uygulama çalışmasının yanında kariler (okuyucu) hakkında genel bilgiler verilmekle birlikte okuma örnekleri de dinlettirebilir. Bu derste, Mehmet Ali Sarı'nın *Kur'ân-ı Kerim ve Dinî Mûsiki*¹²³ ve *Kur'ân Tilavetinde Türk Tavrı ve Merhum Temsilcileri*¹²⁴ ve Nurettin Başyigit'in *Güzel Kur'ân Okuma Usûlü*¹²⁵ adlı eserlerinden yararlanılabilir.

2.3.2.3. Kur'ân Tilaveti ve İlgili Meseleler (1 Dönem, 2 Saat)

Bu ders, Kur'ân okumaya dair teorik konuları içermektedir. Bunların bazıları tecvid dersinde hali hazırda anlatılmaktadır. Ancak bu konular müstakil bir dersin konusu olup ilahiyat alanı açısından önemlidir. Bu derste, Kur'ân'ın/Mushaf'ın genel özellikleri, Kur'ân'ı okumanın önemi, gayesi, hatim ve hükümleri, abdestli ve abdestsiz okuma meselesi, okuma ve öğretmede ücret meselesi, tilaveti dinleme, temsili okuma, makamla okuma, okuma âdâbı, okumanın faziletleri, Hz. Peygamber'in okuma tarzı, namazda tilavet ve hükmü, tilavet ustaları, merasim tilavetleri ve tilavet secdesi gibi konular teorik olarak işlenmelidir. Bu derste, başta Abdurrahman Çetin'in *Kur'ân Okuma Esasları* kitabının ilgili bölümleri¹²⁶ olmak üzere, Ahmet Madazlı'nın *Kur'ân Okuma Adabı*¹²⁷ gibi eserlerden yararlanılabilir.¹²⁸

2.3.2.4. Anlam Merkezli Kur'ân Okuma (1 Dönem, 2 Saat)

Kur'ân okuma derslerinde klasik ezber sürelerinin yanında konusu ve verdiği mesajla öne çıkan bazı âyetlerin ezberlenmesi, anlam ve mesajının kısaca bilinmesi mesleki açıdan önem arz etmektedir.¹²⁹ Anlam/meal konusunun zorunlu veya seçmeli olarak daha etkin olması

¹²⁰ Mahir Demirkol, *Hafızlığı Kodlama Metotları* (İstanbul: Kutup Yıldızı Yayınları, 2022); Mahir Demirkol, *Hafızlık Çalışmalarında Plaka Sistemi* (İstanbul: Kutup Yıldızı Yayınları, 2023); Mahir Demirkol, *Hafızlık Usulü Meal Soru Bankası* (İstanbul: Kutup Yıldızı Yayınları, 2020).

¹²¹ Hatice Şahin Aynur, *Kur'ân Hıfzı Geleneği ve Günümüzdeki Uygulama Biçimleri*, Ankara: DİB Yayınları, 2015).

¹²² Bursa Uludağ Üniversitesi (BUÜ), "Bilgi Paketi & Ders Kataloğu, Makam Uygulamalı Tilavet I", (Erişim 25 Temmuz 2023).

¹²³ Mehmet Ali Sarı, *Kur'ân-ı Kerim ve Dinî Mûsiki* (İstanbul: İfav Yayınları, 2023).

¹²⁴ Mehmet Ali Sarı, *Kur'ân Tilavetinde Türk Tavrı ve Merhum Temsilcileri* (İstanbul: Mihrabad Yayınları, 2021).

¹²⁵ Nurettin Başyigit, *Güzel Kur'ân Okuma Usûlü* (Bursa: Emin Yayınları, 2013).

¹²⁶ Abdurrahman Çetin, *Kur'ân Okuma Esasları* (İstanbul: Emin Yayınları, 2017).

¹²⁷ Ahmet Madazlı, *Kur'ân Okuma Âdâbı* (Kayseri: Diyanet Vakfı Yayınları, 2011).

¹²⁸ Nevevi, *Kur'ân Okuma Adabı -Tıbyan-*, çev. Muhammed Salih (İstanbul: Semere Yayınları, 2016).

¹²⁹ Nevzat Yaşar Aşkoğlu, "Kur'ân Öğretiminde Yeni Anlayış ve Yaklaşımlar", *Etkili Din Öğretimi* (İstanbul: Türkiye İlahiyat Tedrisatına Yardım Eden Dernekler Federasyonu, 2010), 552; Şenat, "Anlayarak Kur'ân Okuma", 152.

gerektiği ilahiyat öğretimi açısından önemlidir. Ancak bu konu Kur'an okuma derslerinin her birinin öğrenme alanının farklı olması sebebiyle ayrı bir ders olmalıdır. Bu konu Kur'an derslerinin içine sıkıştırılarak çözülecek bir konu değildir.¹³⁰ Bu derste Diyanet hizmetleri ve MEB meslek derslerini öğretmenliğini tercih edecek öğrencilerin bazı berceste âyetleri ezberlemeleri (metin, meal, kısa tefsir) öğrencinin Kur'an kültürünü artıracaktır.¹³¹ Bu derste, *Hâfız/Lafzın Hâmili Mananın Âmili*¹³² gibi ilgili eserlerden yararlanılabilir.

2.3.2.5. İleri Düzey Ezber Okuma (2 Dönem, 2 Saat)

Kur'an öğreticisi yeterliliğinde temel ezberlerin aranması ve yüzüne okumada ve tecvid ilminde asgari ihtisasın sağlanması önem arz etmektedir. Ezber yoğunluğu içinde bu yeterlilikler gölgelenmemelidir. Ancak isteyen öğrencinin de ezberlerini artırabilmesi için ilave ezber dersi olmalıdır. Bu derste Fetih, Hucurât ve Rahmân ve Cuma sûreleri ile 30. cüz ezberlenebilir. Bu ezberler, imkân ve şartlara göre daha da artırılabilir.

2.3.2.6. Kur'an Okuma Öğretim Metotları (1 Dönem, 2 Saat)

Bu ders, İlahiyat Fakültelerinin bölümlenmesi veya öğrencilerin tercihine göre çalışma alanına yönelik lisans düzeyinde okunabilir.¹³³ Çünkü çalışma hayatında elzem olan Kur'an okuma dersinde mezunların iyi bir öğretici olmasıdır. Ancak öğretim yöntemleri öğrenme ortamına göre değişiklik arz edebilir. Dolayısıyla, öğretimde muhatap kitle, 4-6 yaş Kur'an kursu, İHO ve diğer ortaokul, yetişkin Kur'an kursu, engelli Kur'an kursu, hafızlık Kur'an kursu, yaz Kur'an kursu öğrencileri ile yetişkin cami cemaati, yetişkin kadın kursiyerler, gençler vs. şeklinde çok farklıdır. Bu öğretim seviyelerinde genel amacının mesleki olup olmasına göre hedefler, beklentiler ve uygulanan müfredat farklı olmalıdır.¹³⁴

Bu alanda pedagojik formasyon dersi sayılabilecek genel öğretme ilkeleriyle beraber daha özeldir elifba öğretimi, düzeylere göre Kur'an öğretimi, sınıf yönetimi, yüzüne ve ezbere okuma teknikleri, hafızlık ve metotları, engellilere yönelik Kur'an öğretimi vb. konular ele alınabilir.¹³⁵

Bu derste, Nazif Yılmaz'ın *Kur'an'ı Nasıl Öğretelim?*¹³⁶ ve *Kur'an-ı Kerim Öğretimi, Temel İlkeler, Yeni Yöntem ve Teknikler*,¹³⁷ İHL Okullarında *Kur'an-ı Kerim Dersinde Materyal Kullanımı*,¹³⁸ Tuncay Karateke'nin *Kur'an Dersinde Sınıf Yönetimi*,¹³⁹ Emrullah Tuncel'in

¹³⁰ Mehmet Yaşar, *Kur'an Öğretiminde Metin-Anlam İlişkisi* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2006), 140.

¹³¹ Nazif Yılmaz, "İmam Hatip Liselerinde Kur'an-ı Kerim Öğretimi (Öğretim Programları Üzerine Bir Değerlendirme)", *100. Yılında İmam Hatip Liseleri*, ed. Recep Kaymakcan vd. (İstanbul: Dem Yayınları, 2015), 519-522.

¹³² Komisyon, *Hâfız/Lafzın Hâmili Mananın Âmili* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2023).

¹³³ bk. Havuz, "Kıraat İlmi Lisansüstü Derslerinin Değerlendirilmesi: Yapısal Sorunlar ve Müfredat Önerisi", 644.

¹³⁴ Ahmet Koç, "İlahiyat Fakültesi (İlahiyat Lisans Programı) Öğrencilerinin Sorunları ve Beklentileri", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25 (Şubat 2003), 27; Yılmaz, "İmam Hatip Okulları Kur'an-ı Kerim Dersi Öğretim Programları", 152.

¹³⁵ Aşkoğlu, "İlahiyat Fakültelerinin Eğitim Öğretime Katkıları", 3; Kara, *İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Kur'an Öğretimiyle İlgili Görüşleri*, 3; Yılmaz, "İmam Hatip Okulları Kur'an-ı Kerim Dersi Öğretim Programları", 153; Ramazan Buyrukçu, "Türkiye'de Din Görevlisi Yetiştirme Problemi ve Çözüm Önerileri", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 47/2 (2006), 109; Mustafa Başkanak, *Türkiye'deki Lise Mezunu İhtime Engellilerin Din Eğitiminde Karşılaştıkları Güçlüklerin Öğrenci ve Eğitimci Görüşleri Açısından Değerlendirilmesi* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016), 147.

¹³⁶ Nazif Yılmaz, *Kur'an'ı Kerim'i Nasıl Öğretelim?* (İstanbul: Değerler Eğitim Merkezi, 2016).

¹³⁷ Nazif Yılmaz, *Kur'an-ı Kerim öğretimi, Temel İlkeler, Yeni Yöntem ve Teknikler* (İstanbul: Dem Yayınları, 2023).

¹³⁸ Nazif Yılmaz, *İmam Hatip Liselerinde Kur'an-ı Kerim Öğretiminde Yeni Yöntemler ve Materyal Kullanımı* (Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021).

¹³⁹ Tuncay Karateke, *Kur'an Öğretiminde Sınıf Yönetimi* (Ankara: İlahiyat Yayınları, 2020).

İlahiyat Düzeyi Kur'ân Okuma Dersleri Sorunu: Yapısal Problemlerin Çözümü ve Çerçeve Öğretim Programı/Müfredat Önerisi

*Kur'ân Öğretiminde Metodoloji*¹⁴⁰ Yunus Biceğez'in *Kur'ân Öğretiminde Temel İlkeler, Yöntem ve Teknikler*¹⁴¹ adlı eserleri en önemli kaynaklardır.

2.3.2.7. Tecvid Metinleri (1 Dönem, 2 Saat)

Bu dersin amacı, bilinen konuların Arapça metin üzerinden okunması veya Türkçe olarak alanın metinlerini tanıtmaya ve bu alanda uzmanlaşacak olan öğrencilere zemin hazırlamaktır. Bu dersin, yüksek lisansta araştırmaya yönelik farklı tecvid eserleri üzerinden metinlere aşına olma; lisansta tek metin üzerinden bazı ibareleri ezberleme/kavrama amaçlı okunması mümkündür. Bu konuda; Gânim Kaddûrî el-Hamed'in *el-Müyyesser fi 'ilmi't-tecvîd*, Eymen Rüşdü Süveyd'in *Tecvîdü'l-musavver*, Atıyye Kâbil Nasr'ın *Gâyetü'l-mürîd fi 'ilmi't-tecvîd* ve Mustafa Atilla Akdemir'in *Miftâhu'l-mehâratî fi tecvîdi'l-kıraat*¹⁴² adlı eseri önemli kaynak olabilir.

2.3.2.8. Hafs Rivayeti ve Usûlü (1 Dönem, 2 Saat)

Bu derste, okuduğumuz ama genel kurallarını tecvid bilgisi haricinde bilmediğimiz İmam-ı Âsım ve Hafs'a dair bilgilerin yanında kıraatin/rivayetin Teysîr/Şâtıbiyye (gerektiğinde Tayyibe tariki) tariki çerçevesinde bütün vecihlerinin, kıraat usûlünün ve kavramlarının takdim edilmesi amaçlanmaktadır. Dersin işlenmesinde Fatih Çollak'ın *Âsım Kıraatı*,¹⁴³ Recep Koyuncu'nun *Aşere Kâideleri*,¹⁴⁴ Rıfat Ablay'ın *Ana Hatlarıyla Âsım Kıraatı*¹⁴⁵ ve Mehmet Kara'nın *Âsım ve Kıraatinin Özellikleri*¹⁴⁶ adlı çalışmalarından yararlanılabilir.

2.3.2.9. Kur'ân ve Kıraat İlmine Giriş (1 Dönem, 2 Saat)

Bu derste, Mushaf ve Kur'ân bilgisine/kültürüne dair konular incelenebilir. Kur'ân'a giriş olarak Kur'ân'ın tanımı, yazılması, derlenmesi, toplanması ve harekelenmesi gibi konular ele alınabilir. Bununla birlikte; kıraat ilmi ve gelişimi, meşhur kıraat eserleri, konu ve kavramları işlenebilir. Derste, Osman Keskiöğlü'nun *Kur'ân-ı Kerim Bilgileri*,¹⁴⁷ Abdurrahman Çetin'in *Kur'ân İlimleri ve Kur'ân-ı Kerim Tarihi*¹⁴⁸ ve Abdülhamit Birışık'ın *Kıraat İlmî ve Tarihi*¹⁴⁹ ve Abdülmecit Okçu'nun *Kur'ân Kıraat ve Tecvîd*¹⁵⁰ adlı eserlerinden faydalanılabilir.

Sonuç

İlahiyat Fakültelerinin görevlerinden biri de dinî alanda görev yapacak elemanlar yetiştirmektir. Bu fakültelerden mezun olanların; DİB, MEB ve diğer kurumlarda Kur'ân öğreticiliği yaptıkları için mesleki Kur'ân öğretimi özel alan yeterliliklerine sahip olması gerekmektedir. Ancak mevcut durumda Kur'ân okuma açısından henüz temel düzeyde yeterliliğe sahip olmayan birçok öğrenci İlahiyat Fakültelerine gelebilmektedir. Dolayısıyla lisans düzeyindeki Kur'ân dersleri ihtisas/mesleki öğretim seviyesinde yapılamamakta ve istenilen düzeyde alan yeterliliğine sahip mezunlar verilememektedir. Bu yapı içerisinde lisans düzeyi

¹⁴⁰ Emrullah Tuncel, *Kur'ân Öğretiminde Metodoloji (Strateji-Yöntem ve Teknikler)* (İstanbul: İfav Yayınları, 2023).

¹⁴¹ Yunus Biceğez, *Kur'ân Öğretiminde Temel İlkeler, Yöntem ve Teknikler* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017).

¹⁴² Mustafa Atilla Akdemir, *Miftâhu'l-mehâratî fi tecvîdi'l-kıraat*, (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2018).

¹⁴³ Fatih Çollak, *Hafs Rivayetiyle Gelen Muhtelif Vecihler ve Huccetleriyle Âsım Kıraatı* (İstanbul: Üsküdar Yayınevi, 2006).

¹⁴⁴ Recep Koyuncu, *Aşere Kaideleri (Mısır Tarihi)* (İstanbul: Haciveyiszade İlim ve Kültür Vakfı Yayınları, 2019).

¹⁴⁵ Rıfat Ablay, *Ana Hatlarıyla Âsım Kıraatı Köprülüzâde Abdullah Paşa ve Şifâül'l-Hâim fi Tahlisî Kıraatî Âsım Adlı Eseri (Edisyon-Kritik)* (İstanbul: Siyer Akademi, 2023).

¹⁴⁶ Mehmet Kara, "Âsım ve Kıraatinin Özellikleri", *On Dört Kıraat İmamı ve Kıraatlerinin Özellikleri*, ed. Ahmet Gökdemir (Ankara: İlahiyat Yayınları, 2023), 137-166.

¹⁴⁷ Osman Keskiöğlü, *Nüzulünden İtibaren Kur'ân-ı Kerim Bilgileri (Ulumu'l- Kur'ân)* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2008).

¹⁴⁸ Abdurrahman Çetin, *Kur'ân İlimleri ve Kur'ân-ı Kerim Tarihi* (İstanbul: Dergah Yayınları, 2012).

¹⁴⁹ Abdülhamit Birışık, *Kıraat İlmî ve Tarihi* (Bursa: Emin Yayınları, 2018).

¹⁵⁰ Abdülmecit Okçu, *Kur'ân Kıraat ve Tecvîd* (İstanbul: Kitap Dünyası Yayınları, 2024).

açısından Âsım kıraati Hafs rivayeti, tecvid kuralları kazanımları ve Kur'ân tilaveti ve öğretimine dair yetkinlik elde edilememektedir. Mevcut öğrenme ortamı ve öğrenci profili ve ders yapısı ile bu mümkün olmamakta, ilahiyat düzeyi Kur'ân eğitimi başlangıç düzeyinde Kur'ân kursuna dönüşmektedir.

İlahiyat Fakülteleri, bütün seviyelerdeki Kur'ân öğretiminin tamamını üstlenmesi olağan dışıdır. Bu anlamda İlahiyat Fakülteleri Kur'ân kurslarının işlevini yerine getirmemeli ve mesleki Kur'ân öğretiminde sıralı bir sistem olmalıdır. Dolayısıyla her öğretim kademesinde bir seviye ve kazanım farklılığı olmalıdır. Bu durum alan çalışmalarına yansıdığı gibi yapılan gözlemlerde de ortaya çıkmaktadır. Bunun temel sebebi ders saatinin azlığı, çokluğu veya öğretim yöntem ve teknikleri değil, lisans düzeyi mesleki Kur'ân eğitimi için Kur'ân kursu, Mesleki/İlahiyat Proje İHL ve İlahiyat Fakültesi olarak hiyerarşik sistemin oluşturulmamasıdır. Üst düzey bir öğretim ortamının oluşturulması ve ders çeşitliliğinin sağlanarak mesleki gelişimi sağlayacak nitelikli bir müfredatın uygulanması hizmet alanlarında kaliteyi artıracaktır. İlahiyat Fakültelerine öğrenci hazırlayacak Kur'ân kursu ve İHL okullarında bu potansiyel mevcuttur. Bu potansiyelin lisans düzeyine katkısı için bazı yapısal düzenlemelerin yapılması yarar sağlayacaktır. Bunun üzerine günümüz yaklaşımını ortaya koyan kıraat ilmine dair zorunlu ve seçmeli derslerin olduğu yeni bir müfredat hazırlanmalıdır. Bunun için şu öneriler dikkate değerdir:

1-En başta İlahiyat Fakültelerinin, akademik başarı düzeyi yüksek ve aynı zamanda alanı bilen ve temel yeterliliği sağlamış öğrencilerin tercih ettiği fakülteler olabilmesi için bazı yapısal düzenlemeler yapılmalıdır. Bunun için İlahiyat Fakülteleri ile Din Öğretimi Genel Müdürlüğü ve Diyanet İşleri Başkanlığı arasında iş birliği oluşturulmalıdır.

2-Mesleki Kur'ân eğitimi alacak öğrencinin, mutlaka erken yaşta Kur'ân kursu eğitimi alması gerekir. Bu alanda mesleki kabiliyeti ve akademik yeterliliği olan öğrenciler Kur'ân kursuna yönlendirilmelidir. Hafızlık için -yüzüne okuma dahil- bir ila üç yıla kadar resmî olarak ara verilebilmelidir. İkinci aşama olarak da Mesleki/İlahiyat Proje İHL okulunda öğrenim görmelidir. Buradaki öğrenciler de İlahiyat Fakültelerine yönlendirilmelidir

3-İlahiyat Fakültelerinde -bütün sınıfları/öğrencileri kapsayacak şekilde- Âsım kıraati Hafs rivayeti açısından mesleki Kur'ân eğitimi, pratik olarak tashîh-i hurûf/talim üzere okuma ve teorik tecvid-tilavet bilgileri düzeyinde yapılmalıdır. Bu eğitimin yapılabilmesi için de "İlahiyat giriş yeterlilikleri" oluşturulabilir.

4-İHL okullarında Kur'ân okuma ve diğer meslek derslerinin işlevsel hale gelmesi için YKS (üniversiteye giriş) sınavlarında İlahiyat Fakülteleri için ayrı bir alan sınavı, hatta gerekirse Kur'ân okuma yeterliliği ölçen bir sınav bile yapılabilir.

5- İlahiyat Fakültelerine girişte hafız ve İHL sürecinde Kur'ân okumada beceri kazanmış öğrencilere lisans akademik yeterlilikleri de sağlamak kaydıyla az da olsa ek puan verilmeli, ayrıca "giriş yeterliliklerini" sağlayan tüm lise mezunlarına da imkân tanınmalıdır.

6- İlahiyat Kur'ân okuma müfredatı, alan bölümlenmesi veya mevcut durum itibarıyla ilk iki yıl zorunlu/ortak Kur'ân okuma dersleri ve tecvid bilgisinden oluşmalı, iki yıldan sonraki dersler de öğrencilerin ilgi, kabiliyet ve isteklerine göre seçmeli derslerden oluşmalıdır.

7- Hafız ve tashîh-i hurûf okuyan öğrenciler gerektiğinde bazı derslerden muaf tutulabilmelidir.

8-Yüzüne okuma, ezber okuma ve tashîh-i hurûf gibi yüz yüze okunması gereken derslerde alt sınıftan alınması durumunda senato kararıyla derse devam şartı aranabilmelidir.

İlahiyat Düzeyi Kur'ân Okuma Dersleri Sorunu: Yapısal Problemlerin Çözümü ve Çerçeve Öğretim Programı/Müfredat Önerisi

9-İlahiyat Fakültelerinde Kur'ân okumaya dair derslerin kazanımları “Yüzüne doğru okumayı yapar, Yâsîn sûresini ezbere okur.” şeklinde genel değil, hatasız tecvid kaidelerini uygulama ve seri okuma, hadr, tahkik ve tedvir ile okuma, Hafs rivayeti özel okumaları yapabilme, Yâsîn sûresini talim üzere okuma” şeklinde daha detaylı belirlenmeli ve uygulanmalıdır.

10-Zorunlu/ortak dersler, “Kur'ân-ı Kerim Yüzüne Okuma, Kur'ân-ı Kerim Ezber Okuma, Temel Tecvid Bilgisi, Tashîh-i Hurûf, İleri Tecvid Bilgisi” olarak her bir öğrenme alanlarında müstakil bir ders olmalı ve derslerin öğrenim seviyesi ve kazanımlarında farklılık olmalıdır.

11-Seçmeli dersler öğrencilerin ilgilerine, kabiliyetlerine ve çalışma alanlarına göre “Hafızlık Pekiştirme, Güzel Kur'ân Okuma, Kur'ân Tilaveti ve İlgili Meseleler, İleri Düzey Ezber Okuma, Kur'ân Okuma Öğretim Metotları, Tecvid Metinleri, Hafs Rivayeti ve Usûlü, Kur'ân ve Kıraat İlmine Giriş” adlı derslerden oluşmalıdır.

Kaynakça/Bibliography

- Ablay, Rıfat. *Ana Hatlarıyla Âsım Kıraatı Köprülüzâde Abdullah Paşa ve Şifâül'l-hâim fî tahlîsi kırâeti Âsım Adlı Eseri (Edisyon-Kritik)*. İstanbul: Siyer Akademi, 2023.
- Acar, Mehmet Maşuk - Genç, Muhammet Fatih. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Kur'an Okuma ve Tecvid Dersine Karşı Tutumları (Kocaeli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği)". *Kocaeli İlahiyat Dergisi* 6/2 (2022), 605-630.
- Adem, Mahmut. *Eğitim Planlaması*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi, 1981.
- Ağırbaş, Abdulhekim. "İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinde Kur'an Okuma ve Tecvid Dersleri Eğitim-Öğretimiyle İlgili Tespitler, Teklifler (ÇAKÜ İslami İlimler Fakültesi Örneği)". *Diyanet İlmî Dergi* 59/1 (2023), 89-120.
- Ağırbaş, Abdulhekim. *Kıraat Eğitim Öğretim Geleneği ve Günümüzdeki Uygulamalar*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2. Basım, 2023.
- Akdağ, Soner. *Kur'an Dilinin Fonetik Yapısı*. Ankara: Fecr Yayınevi, 2022.
- Akdemir, Mustafa Atilla. *Tecvîd-i Mâhir*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2019.
- Akdemir, Mustafa Atilla. *Miftâhu'l-mehâratî fî tecvîdi'l-kıraat*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2018.
- Alemdar, Yusuf. "İlahiyat Fakültelerinde Kur'an Dersleri İle İlgili Problemler ve Çözüm Önerileri". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/1 (2008), 177-212.
- Alemdar, Yusuf. *İstanbul'da Kur'an Okulları*. Ankara: TDV Yayınları, 2007.
- Algur, Hüseyin - Özasma, Halil İbrahim. "Öğrencilerin Gözüyle Yüksek Din Öğretimi (Giresun Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Örneği)". *Dini Araştırmalar* 23/59 (Aralık 2020), 397-424.
- Altaş, Nurullah. *Din Eğitimi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2022.
- Altaş, Nurullah - Kaya, Umut. *Türkiye'de Din Eğitimi Genel Görünüm ve Eğilimler (2012-2022)*. Eğitim Raporu. İstanbul: İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfı, 2023. İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfı.
- Altıntaş, Muhammet Esat – Kirenci, Hatice Kübra. "İlahiyat Fakültelerinde Kur'an Öğretimi ile İlgili Problemler ve Çözüm Önerileri (Nitel Bir Araştırma)". *Uluslararası Yüksek Din Öğretimi Sempozyumu Bildiriler Kitabı I. Cilt*. ed. İbrahim Aşlamacı. Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınları, 2019.
- Aşıkoğlu, Nevzat Yaşar. "İlahiyat Fakültelerinin Eğitim Öğretime Katkıları ve Kaliteye Yolculuk". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/1 (2005), 1-9.
- Aşıkoğlu, Nevzat Yaşar. "Kur'an Öğretiminde Yeni Anlayış ve Yaklaşımlar". *Etkili Din Öğretimi*. 549-560. İstanbul: Türkiye İlahiyat Tedrisatına Yardım Eden Dernekler Federasyonu, 3. Basım, 2010.
- Aşıkoğlu, Nevzat Yaşar. "Yüksek Öğretimde Din eğitim ve Öğretimi". *Din Eğitimi El Kitabı*. ed. Recai Doğan - Remziye Ege. 183-199. Ankara: Grafiker Yayınları, 4. Basım, 2016.
- Aşlamacı, İbrahim. "İmam Hatip Liselerindeki Din Eğitiminin Niteliği ile İlgili Sorunlar: Okul Yöneticilerinin Görüşlerine Dayalı Nitel Bir Araştırma". *Turkish Studies = Türkoloji Araştırmaları (Dergi)* 12/10 (2017), 49-80.

İlahiyat Düzeyi Kur'ân Okuma Dersleri Sorunu: Yapısal Problemlerin Çözümü ve Çerçeve Öğretim Programı/Müfredat Önerisi

- Aşlamacı, İbrahim. *Öğrenci ve Öğretmenlere Göre İmam Hatip Liseleri (Profiller, Algılar, Memnuniyet, Aidiyet)*. İstanbul: Dem Yayınları, 2017.
- Ata, Mehmet Mahfuz. "Kur'ân Öğretim Yöntem ve Teknikleri Problem ve Çözüm Yolları". *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 30 (Ocak 2013), 167-189.
- Atay, Hüseyin. *Osmanlılarda Yüksek Din Eğitimi: Medrese programları - icazetnameler ıslahat hareketleri*. İstanbul: Dergah Yayınları, 1983.
- Atik, Bilal. "Kur'ân Öğretiminde Ta'lim Usûlünün Yeri ve Önemi". *Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/2 (2021), 674-689.
- Ay, Sena. *Velilere Göre İmam Hatip Liselerindeki Din Eğitimi (İstanbul Örneği)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Aydın, M. Şevki. "İlahiyat Lisans Programının Amaç Sorunu". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitimi Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*, 19-25.
- Bakırcı, Fetullah. *Kur'ân Kıraatinde Fem-i Muhsin Kavramı*. İstanbul: Sabahattin Zaim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Baltacı, Cahit. "Türk Eğitim Sisteminin Tarihi Gelişimi". *Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi*. İstanbul: İslam Medeniyeti Vakfı, 1993.
- Başkonak, Mustafa. *Türkiye'deki Lise Mezunu İşitme Engellilerin Din Eğitiminde Karşılaştıkları Güçlüklerin Öğrenci ve Eğitimci Görüşleri Açısından Değerlendirilmesi*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016.
- Başığit, Nurettin. *Güzel Kur'ân Okuma Usûlü*. Bursa: Emin Yayınları, 2013.
- Bayraktar, Mehmet Faruk. "İmam Hatip Liseleri ve İlahiyat Fakülteleri Üzerine Genel Bir Değerlendirme". *Din Eğitiminde Kalite (Sempozyum Bildirileri 10 Mayıs)*. ed. Fahri Kayadibi. 32-42. İstanbul: Dem Yayınları, 2014.
- Bekiroğlu, Ayhan. *İlahiyat Fakültesindeki Öğrencilerin Kur'ân-ı Kerim Okuma ve Tecvid Dersine Yönelik Duyuşsal Hazır Bulunuşlukları (Kastamonu Örneği)*. Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Benli, Abdullah. "İlahiyat Fakültelerinde Yürütülen Kur'ân Okuma ve Tecvid Dersleri için Bir Program Önerisi". *Bilimname : Düşünce Platformu* 28 (Ocak 2015), 125-165.
- Biceğez, Yunus. *Kur'ân Öğretiminde Temel İlkeler, Yöntem ve Teknikler*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Birişik, Abdülhamit. *Kıraat İlmi ve Tarihi*. Bursa: Emin Yayınları, 3. Basım, 2018.
- BUÜ, Bursa uludağ Üniversitesi. "Vizyon ve misyon". Erişim 14 Ocak 2024. <http://www.uludag.edu.tr/ilahiyat/default/konu/1283>
- BUÜ, Bursa Uludağ Üniversitesi. "Bilgi Paketi & Ders Kataloğu, Makam Uygulamalı Tilavet I". Erişim 25 Temmuz 2023. <http://bilgipaketi.uludag.edu.tr/Ders/Index/1233128>
- Buyrukçu, Ramazan. "İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması Problemi". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitimi Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*, 509-520.
- Buyrukçu, Ramazan. "Türkiye'de Din Görevlisi Yetiştirme Problemi ve Çözüm Önerileri". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 47/2 (2006), 99-126.
- Cankurt, Fatih. "İlahiyat/İslâmi İlimler Fakültelerinde Kur'ân-ı Kerim Dersleri: Ezber mi, Yüzünden Okuma mı?" *Mizânü'l-Hak: İslami İlimler Dergisi* 15 (2022), 467-490.

- Cebeci, Suat. *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye'de Din Eğitimi*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2005.
- Coştu, Yakup. "Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde Uygulanan Zorunlu İngilizce Hazırlık Programı Üzerine Boylamsal Bir Araştırma". *Hitit Üniversitesi (Gazi Üniversitesi) Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/20 (2011), 61-80.
- Çelik, Ömer Faruk. *Katsayı Uygulamasının Kaldırılması Sonrasında İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Davranış, Tutum ve Özellikleri*. Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2016.
- Çetin, Abdurrahman. *Kur'an İlimleri ve Kur'an-ı Kerim Tarihi*. İstanbul: Dergah Yayınları, 2. Basım, 2012.
- Çetin, Abdurrahman. *Kur'an Okuma Esasları*. İstanbul: Emin Yayınları, 43. Basım, 2017.
- Çetin, Abdurrahman. *Yedi Harf ve Kıraatler*. Ensar Neşriyat, 3. Basım, 2013.
- Çollak, Fatih. *Hafız Rivayetiyle Gelen Muhtelif Vecihler ve Huccetleriyle Âsım Kıraatı*. İstanbul: Üsküdar Yayınevi, 2006.
- Demir, Ömer. "Kur'an Kurslarında Din Eğitimi". *Din Eğitimi*. ed. Hasan Dam. Ankara: Lisans Yayıncılık, 2019.
- Demircan, Adnan. "İlahiyatların Adı ve Amaçları Ne olmalıdır Adlı Tebliği Müzakeresi". *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalıdır?* ed. Süleyman Akyürek. 61,62. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015.
- Demirci, Muhsin. "Lisansüstü Tefsir Tezlerinin Kalite ve Bilimsellik Değeri (Sorunlar-Öneriler)". *Kur'an Araştırmalarında Akademik Tezler I- Türkiye ve Batı-Uluslararası Sempozyum 24-26 Kasım 2017 İstanbul*. ed. Bilal Gökçır vd. İstanbul: İlim Yayma Vakfı, 2018.
- Demirkol, Mahir. *Hafızlığı Kodlama Metotları*. İstanbul: Kutup Yıldızı Yayınları, 2. Basım, 2022.
- Demirkol, Mahir. *Hafızlık Çalışmalarında Plaka Sistemi*. İstanbul: Kutup Yıldızı Yayınları, 2023.
- Demirkol, Mahir. *Hafızlık Usulü Meal Soru Bankası*. İstanbul: Kutup Yıldızı Yayınları, 2020.
- DAB, Diyanet Akademisi Başkanlığı. "Aşere Eğitim Programı, Ankara, 2021". Erişim 9 Nisan 2024. <https://diyanetakademi.diyanet.gov.tr/sayfa/488>
- DİB, Diyanet İşleri Başkanlığı. "Diyanet Akademisi Aday Din Görevlileri Mesleki Eğitim Programı 2023 (İmam-Hatip)". Erişim 28 Aralık 2023. <https://diyanetakademi.diyanet.gov.tr/sayfa/489>
- DİB, Diyanet İşleri Başkanlığı Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü. "Diyanet İşleri Başkanlığı Personel Yeterlikleri". Erişim 27 Kasım 2023. <https://hukukmusavirligi.diyanet.gov.tr/Detay/285/diyanet-i%20C5%9Fleri-ba%20C5%9Fkanl%20C4%B1%20C4%9F%20C4%B1-personel-yeterlikleri>
- Doğan, Recai. "İlahiyat Fakültelerinin Mevcut Durumu ve Problemleri Üzerine Bir Değerlendirme". *Türkiye'de Yüksek Din Öğretimi (Kurumsallaşma-Sorunlar-Beklentiler)*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Yayınları, 2019.
- Doğan, Recai. "Darülfünundan Üniversiteye Dini Yüksek Eğitim Öğretim". *Cumhuriyetin 100. Yılında Türkiye'de İlahiyat Eğitimi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2023.

İlahiyat Düzeyi Kur'ân Okuma Dersleri Sorunu: Yapısal Problemlerin Çözümü ve Çerçeve Öğretim Programı/Müfredat Önerisi

- Ege, Remziye. “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Vaaz ve Vaizlik Konularına Bakışları: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 54/2 (2013), 129-158.
- ERÜ, Erciyes Üniversitesi. “Vizyon-Misyon”. Erişim 14 Ocak 2024. <https://ilahiyyat.erciyes.edu.tr/>
- Gökdemir, Ahmet. “Anadolu’da Osmanlı Öncesi Kur’ân Kültürü (Tedrîsât/Tilâvet/Kıraat)”. *İslâm Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 7 (2019), 24-47.
- Gökdemir, Ahmet. “İlahiyat Fakültelerindeki Kur’ân Okuma ve Tecvid Dersleri İçin Bazı Teklifler”. *Türkiye’de Kur’ân ve Kıraat Eğitimi*. 9-24. İstanbul: İlahiyat, 2021.
- Gökdemir, Ahmet. “Kur’ân Okuma ve Tecvid Derslerinde Karşılaşılan Problemler (Kırklareli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği)”. *İlahiyat Fakültelerinde Kur’ân Eğitimi ve Öğretimi (Sorunlar-Çözümler-Yöntemler)*, 17-42.
- Görmez, Mehmet. *Din Eğitiminde Yeniden Yapılanma*. Ankara: İslam Düşünce Enstitüsü (İDE), Şubat 2021.
- Gündüz, Mahmut. “Yüksek Öğretimde Nitelik Arayışına Dair Bazı Teklifler”. *Teklif (Üniversite)* 8 (Mart 2023), 154-163.
- Güneş, Adem. “İlahiyat Fakültesi Öğretim Elemanlarının Lisans Düzeyindeki Derslerde Yöntem ve Materyal Kullanma Durumları”. *darulfunun ilahiyyat* 29/1 (Mayıs 2018), 71-93.
- Havuz, Hasan Hüseyin. “İmam Hatip Lisesi Kur’ân-ı Kerim Dersi Müfredatının Mesleki Öğretim Açısından İşlevselliği -Yapısal Sorunlar ve Öneriler”. *mevzu/sosyal bilimler dergisi* 11 (2024), 81-123.
- Havuz, Hasan Hüseyin. “Kıraat İlmî Lisansüstü Derslerinin Değerlendirilmesi: Yapısal Sorunlar ve Müfredat Önerisi”. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/2 (Güz 2023), 618-656.
- Havuz, Hasan Hüseyin. “Kur’ân Okuma Dersi Ölçme ve Değerlendirme İlkeleri”. *Tefsir Araştırmaları Dergisi* 7/1 (2023), 214-253.
- Havuz, Hasan Hüseyin. “Kur’ân Okuma Dersinin Meâl Merkezli Yapılması Meselesi: Müfredat İncelemesi”. *Tasavvur: Tekirdağ İlahiyat Dergisi* 9/2 (2023), 1165-1207.
- Havuz, Hasan Hüseyin. “Kur’ân Okuma Dersinin Ölçme ve Değerlendirmesinde İlahiyat Fakültesi Düzeyindeki Temel Yeterlilikler”. *Kocaeli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/1 (2023), 123-153.
- Havuz, Hasan Hüseyin. *Temel Tecvid Kuralları (Teyisîr/Şâtıbiyye ve Mukaddimetü’l-Cezeriyye Çerçevesinde)*. İstanbul: Kitap Dünyası Yayınları, 2024.
- İlhan, Elif. “Mezunlar Anlatıyor: Üniversite Geneli Seçmeli Dersler Zaman Kaybı mı Yoksa Geleceğe Yatırım mı?” *Millî Eğitim* 51/236 (2022), 3563-3592.
- İÜ, İstanbul Üniversitesi. “Misyon, Vizyon, Stratejik Amaçlar ve Değerler”. Erişim 14 Ocak 2024. <http://ilahiyyat.istanbul.edu.tr/tr/content/fakultemiz/misyon-ve-vizyon>,
- Kara, Mehmet. “Âsım ve Kıraatinin Özellikleri”. *On Dört Kıraat İmamı ve Kıraatlerinin Özellikleri*. ed. Ahmet Gökdemir. 137-166. Ankara: İlahiyat Yayınları, 2023.
- Kara, Zeliha. *İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Kur’ân Öğretimiyle İlgili Görüşleri*. Tokat: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

- Karaçam, İsmail. *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*. İstanbul: İfav Yayınları, 7. Basım, 1998.
- Karadeveci. *İmam Hatip Lisesi Yöneticilerinin Öğrencilerden Kaynaklanan Sorunlara İlişkin Görüşleri (Pamukkale ve Merkezefendi Örneği)*. Denizli: Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tezsiz Yüksek Lisans Projesi, 2020.
- Karataş, Şuayip. "Kur'an Dersinin Temel Problemleri ve Çözüm Önerileri: Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Örneği". *Uluslararası Yüksek Din Öğretimi Sempozyumu (Akademik ve Sosyal Yönleriyle) I* (2019), 129-147.
- Karateke, Tuncay. *İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Kur'an-ı Kerim Dersi Sınıf Yönetimi Davranışlarının İncelenmesi*. Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015.
- Karateke, Tuncay. *Kur'an Öğretiminde Sınıf Yönetimi*. Ankara: İlahiyat Yayınları, 2020.
- Kayadibi, Fahri. "İlahiyat Fakültelerinde Kalite ve Verimlilik". *Din eğitiminde Kalite (Sempozyum Bildirileri 10 Mayıs 2013)*. ed. Fahri Kayadibi. 23-32. İstanbul: Dem Yayınları, 2014.
- Keskioglu, Osman. *Nüzulünden İtibaren Kur'an-ı Kerim Bilgileri (Ulumu'l- Kur'an)*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2008.
- Kılıç, Muhammed Tayyib. "İslam Hukuku Anabilim Dalı Bünyesindeki Lisans ve Lisansüstü Derslerle İlgili Tespit ve Teklifler". *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 20 (2012), 367-388.
- Kılıç, Mustafa. "İmam-Hatip Ortaokul ve Liselerinde Kur'an Eğitimi Üzerine Bir Araştırma". *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 47 (2014), 69-106.
- Kılıç, Mustafa. *Kur'an Tilavetinde Usul ve Esaslar*. İstanbul: İfav Yayınları, 2022.
- Kırkız, Mustafa. "el-Ezher Özelinde Klasik ve Modern Eğitim". *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 14/1 (2014), 167-189.
- Kızılaslan, İshak. "İngilizce İlahiyat Programı'ndaki Kur'an-ı Kerim Derslerinin Uygulanmasında Karşılaşılan Problemler (Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği)". *Türkiye'de Kur'an ve Kıraat Eğitimi*. ed. Ahmet Gökdemir. Ankara: İlahiyat Yayınları, 2021.
- Kocaman, Kasım. "Türkiye'de Din Hizmetleri Bağlamında Yüksek Din Öğretiminde Meslekî Uygulama". *Turkish Studies* 14/4 (2019), 2526-2545.
- Kocaman, Kasım. "Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesine Göre 17. Yüzyılda Dinî Eğitim Kurumu Olarak Osmanlı Darükkurraları". *Türk Akademik Araştırmalar Dergisi* 6/5 (2021), 1447-1482.
- Koç, Ahmet. "İlahiyat Fakültesi (İlahiyat Lisans Programı) Öğrencilerinin Sorunları ve Beklentileri". *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25 (Şubat 2003), 25-64.
- Koç, Mehmet Akif. "Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde ' Kur'an-ı Kerim Okuma Öğretimi". *Cumhuriyetin 100. Yılında Türkiye'de İlahiyat Eğitimi*. ed. İrfan Aycan vd. 311-328. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2023.
- Komisyon. *Hafız Lafzın Hamili Mananın Amili*. 3 Cilt. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 3. Basım, 2023.

İlahiyat Düzeyi Kur'ân Okuma Dersleri Sorunu: Yapısal Problemlerin Çözümü ve Çerçeve Öğretim Programı/Müfredat Önerisi

- Korukçu, Adem. “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin İlahiyat Fakültelerinde Vaizlik Eğitimi”. *Değerler Eğitimi Dergisi* 10/23 (2012), 157-179.
- Korukçu, Adem. “Meslekî Orta Öğretim: İmam Hatip Liseleri”. *Din Eğitimi*. ed. Recai Doğan - Remziye Ege. Ankara: Grafiker Yayınları, 2016.
- Korukçu, Adem. “Yaygın Din Eğitiminde İlahiyat Fakültelerinin Yeri ve Önemi”. *Değerler Eğitimi Dergisi* 8/20 (2010), 99-122.
- Korukçu, Adem - Işıkdogan, Davut. “Yaz Kur'ân Kurslarında Uygulanan Kur Sistemiyle İlgili Öğreticilerin Görüşleri Üzerine Karşılaştırılmalı Bir Çalışma”. *e-Şarkiyat: İlmî Araştırmalar Dergisi* 8/15 (2016), 15-35.
- Koyuncu, Recep. *Aşere Kaideleri (Mısır Tarihi)*. İstanbul: Hacıveyiszade İlim ve Kültür Vakfı Yayınları, 2019.
- Koyuncu, Recep. “Kur'ân Okuma ve Tecvid Dersi Bağlamında Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri”. *İlahiyat Fakültelerinde Kur'ân Eğitim ve Öğretimi*. 121-148. İstanbul: Ravza Yayınları, 2019.
- Koyuncu, Recep. “İdeal Kur'ân Öğretimi: Sorunlar ve Çözüm Önerilerine İlişkin Bir İnceleme”. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 49 (2020), 291-324.
- Kuşçuoğlu, Aslıhan. *İlahiyat Eğitimi Üzerine Akademisyen Görüşleri Çerçevesinde Nitel Bir Araştırma*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2023.
- Madazlı, Ahmet. *Kur'ân Okuma Âdâbı*. Kayseri: Diyanet Vakfı Yayınları, 2011.
- MEB, Millî Eğitim Bakanlığı. “Özel Alan Yeterliklerinin Yürürlükten Kaldırılması”. Erişim 04 Ocak 2024. <https://oygm.meb.gov.tr/www/ozel-alan-yeterliklerinin-yururluktan-kaldirilmesi/icerik/647>
- MEB, Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. “Anadolu İmam Hatip Lisesi ve Hazırlık Sınıfı Bulunan Anadolu İmam Hatip Lisesi Haftalık Ders Çizelgesi 24/08/2023”. Erişim 21 Aralık 2023. <https://dogm.meb.gov.tr/www/haftalik-ders-cizelgeleri/icerik/11>
- MEB, Millî Eğitim Bakanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğü. “Okul- Kur'ân Kursu İşbirliğine Dayalı Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi Protokolü- Ankara 2019”. Erişim 04 Ocak 2024. <https://hafiz.meb.gov.tr/>
- Nevevî. *Kur'ân Okuma Adabı -Tıbyan-*. çev. Muhammed Salih. İstanbul: Semere Yayınları, 2016.
- Okçu, Abdülmecit. *Kur'ân Kırâat ve Tecvid*. İstanbul: Kitap Dünyası Yayınları, 2024.
- Okumuş, Ejder. “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Problemleri -Dicle Üniversitesi Örneği-”. *Değerler Eğitimi Dergisi* 5/13 (2007), 59-94.
- Onat, Hasan. “İlahiyat Fakültesi'nde Program Tartışmaları Üzerine”. *Türkiye'de İlahiyat Fakültelerinin Konumu ve Dini Bilginin Niteliği*. ed. Mahmut Ay - Rabia Çetin. 309-318. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2016.
- Osmanoğlu, Cemil. “Türkiye'de Yüksek Din Eğitimi ve Kurumsal Yabancılaşma: İlahiyat Fakültesi Örneği”. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2 (2017), 197-262.
- Öcal, Mustafa. “İlahiyat Fakülteleri ve Mezunları”. *Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi*. İstanbul: İslam Medeniyeti Vakfı, 1993.

- Öcal, Mustafa. "İlahiyat Fakültelerinde Programlar ve Bölümleşme". *Yüksek Öğretimde Din Bilimleri Öğretimi Sempozyumu*, 171-194.
- Öcal, Mustafa. "İlahiyat Fakültelerinin Tarihçesi". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (1986), 111-123.
- Öcal, Mustafa. "İmam-Hatip Liselerinde Din Öğretimi (Tarihi Süreci ve İstatistik Yapı)". *Din Şûrası (Sempozyum) II* (2009), 590-606.
- Öcal, Mustafa. *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*. İstanbul: Dergah Yayınları, 2. Basım, 2017.
- Öcal, Mustafa. "Türkiye'de Din Eğitimi Tarihi Literatürü". *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 6/12 [Türk Eğitim Tarihi] (2008), 399-430.
- Önder, Halil İbrahim. "Kur'an-ı Kerim Dersi Öğrenme Alanları (Örgün Öğretim Bağlamında)". *Marife: Dini Araştırmalar Dergisi* 21/2 (2021), 1197-1225.
- Önder, Halil İbrahim. "Kur'an-ı Kerim Eğitim ve Öğretiminin İdeal Yaşı". *Mütefekkir Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Dergisi* 10/20 (Aralık 2023), 441-463.
- Önen, Hacı. *Tecvid İlminin Temel Kuralları*. İstanbul: Bend Kitap Yayınları, 2022.
- Özgül, Zehra. *Öğrenci Görüşlerine Göre İmam Hatip Liselerinde Meslek Dersi Öğretiminin Değerlendirilmesi (Şanlıurfa Örneği)*. Malatya: İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Pakdil, Ramazan. *Ta'lim Tecvid ve Kıraat*. İstanbul: İfav Yayınları, 10. Basım, 2016.
- Pehlivan, Abdulhamid. *Türkiye'de Kur'an Eğitimi Öne Çıkan İhtilaflar*. Karabük: Karabük Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2023.
- Pehlivan (Yartaşı), Sevda. *Yetişkinlere Yönelik Kur'an Kurslarında Kur'an-ı Kerim Öğretim Yöntemleri ve Okuma Problemleri (İstanbul/Kartal Örneği)*. İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- SDAM, Strateji ve düşünce Merkezi. "Türkiye'de Medreseler ve Din Eğitimi". Erişim 3 Kasım 2023. <https://sdam.org.tr/birim/turkiye-de-medreseler-ve-din-egitimi.html>
- Sarı, Mehmet Ali. *Kur'an Tilavetinde Türk Tavrı ve Merhum Temsilcileri*. İstanbul: Mihrabad Yayınları, 2021.
- Sarı, Mehmet Ali. *Kur'an-ı Kerim ve Dinî Mûsikî*. İstanbul: İfav Yayınları, 4. Basım, 2023.
- Selci, Muhammed. "Arap Ülkelerinde Kur'an-ı Kerim Eğitimi: Ürdün ve Suudi Arabistan Örneği". *Kur'an Sempozyumu (Fecr Yayınları)*, 173-178.
- Sıddiki, Cevat. "İmam-Hatipli Olmayan İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Derslere Uyum Sorunları Hakkında Nitel Bir Değerlendirme (Trabzon Üniversitesi Örneği)". *Trabzon İlahiyat Dergisi* 8/1 (2021), 171-198.
- Şahin, Hatice. "Başlangıcından Günümüze Kadar İslam Coğrafyasında Hafızlık Tedrisatı". *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 11/2 (2011), 199-220.
- Şenat, Fatma Asiye. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Anlayarak Kur'an Okuma Durumları Üzerine Bir Çalışma". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 52/1 (2011), 143-164.

İlahiyat Düzeyi Kur'ân Okuma Dersleri Sorunu: Yapısal Problemlerin Çözümü ve Çerçeve Öğretim Programı/Müfredat Önerisi

- Şenat, Fatma Asiye. “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Kur'ân Okuma ve Tecvid Dersinin İşlenişine İlgili Kanaatleri Üzerine Bir Araştırma”. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 42 (2016), 215-237.
- Şenat, Fatma Asiye. “Kur'ân ve Kıraat Eğitimi Müfredat Çalışmayı”. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 30/30 (2010), 313-323.
- Taşpınar, Kadir. “Kur'ân-ı Kerim Okuma ve Tecvid Dersi Müfredatının Öğrenci Başarısı Üzerindeki Etkisine Dair Bir Değerlendirme (RTEÜ İlahiyat Fakültesi Örneği)”. *İlahiyat Fakültelerinde Kur'ân Eğitim ve Öğretimi*. 103-120. İstanbul: Ravza Yayınları, 2019.
- Taşpınar, Kadir. “Türkçe Tecvid Eserleri Üzerine Bir Değerlendirme -Karabaş Tecvidi Örneği-”. *Yunus Emre-Mehmet Akif Armağanı Türk Edebiyatı Araştırmaları*. ed. Orhan Kemal Tavukçu vd. Ankara: Akçağ Yayınları, 2021.
- Taştekin, Osman. “İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programının Öğretmenlere Göre Değerlendirilmesi”. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17 (2004), 177-207.
- Tuncel, Emrullah. *Kur'ân Öğretiminde Metodoloji (Strateji-Yöntem ve Teknikler)*. İstanbul: İfav Yayınları, 2023.
- Turan, İbrahim. “Türkiye’de İlahiyat Eğitimi: İstihdam Alanı-Program İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme”. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 37 (2017), 59-77.
- Türker, Ömer. “Türkiye’de İlahiyatların ve İlahiyatçılığın Sorunları”. *Teklif (Üniversite)* 8 (Mart 2023), 114-120.
- Türker, Ömer - Önal, Ramazan. “İlahiyat Fakülteleri ve Eğitimi Üzerine Bir Değerlendirme”. *ÂSÂR Akademik Dinî Araştırmalar Dergisi* 1/1 (Ekim 2021), 1-19.
- TYVT, Türkiye Yeterlilikler Veri Tabanı. “İlahiyat Lisans Diploması”. Erişim 2 Ekim 2023. <https://www.tyc.gov.tr/yeterlilik/ilahiyat-lisans-diplomasi-TR0030025665.html>
- Yaşar, Mehmet. *Kur'ân Öğretiminde Metin-Anlam İlişkisi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2006.
- Yıldız, Mehmet Sami. “Ana Dili Arapça Olmayanlara Verilen Kur'ân Eğitiminde Eğitimin Aşamalandırılmasının Önemi ve Kur'ân'ı Ezberlemeye Katkısı”. *İlahiyat Fakültelerinde Kur'ân Eğitim ve Öğretimi*. ed. Ahmet Gökdemir. 149-168. İstanbul: Ravza Yayınları, 2019.
- Yıldız, Süleyman. “Kur Sistemine Dayalı Kur'ân Eğitimi Uygulaması Üzerine Bir Deneme: Yöntem-Analiz-Teklif (İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği)”. *İlahiyat Fakültelerinde Kur'ân Eğitim ve Öğretimi*. ed. Ahmet Gökdemir. İstanbul: Ravza Yayınları, 2019.
- Yılmaz, Kerim. “Lisansüstü Tefsir Çalışmalarında Alınan Ek Eğitimlerin ve Çalışılan Kurumun Öğrenci Yeterliliğine Etkisi”. *Kur'ân Araştırmalarında Akademik Tezler I- Türkiye ve Batı-Uluslararası Sempozyum 24-26 Kasım 2017 İstanbul*. ed. Gökçır vd. İstanbul: İlim Yayma Vakfı, 2018.
- Yılmaz, Nazif. “İmam Hatip Liselerinde Kur'ân-ı Kerim Öğretimi (Öğretim Programları Üzerine Bir Değerlendirme)”. *100. Yılında İmam Hatip Liseleri*. ed. Recep Kaymakcan vd. 501-543. İstanbul: Dem Yayınları, 2015.

- Yılmaz, Nazif. *İmam Hatip Liselerinde Kur'an-ı Kerim Öğretiminde Yeni Yöntemler ve Materyal Kullanımı*. Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021.
- Yılmaz, Nazif. "İmam Hatip Okulları Kur'an-ı Kerim Dersi Öğretim Programlarında Yer Alan Yöntem ve Tekniklerin Değerlendirilmesi (1924-2016)". *Değerler Eğitimi Dergisi* 19/41 (Haziran 2021), 129-169.
- Yılmaz, Nazif. *Kur'an-ı Kerim öğretimi, Temel İlkeler, Yeni Yöntem ve Teknikler*. İstanbul: Dem Yayınları, 2023.
- Yılmaz, Nazif. *Kur'an'ı Kerim'i Nasıl Öğretelim?* İstanbul: Değerler Eğitim Merkezi, 2016.
- YÖK, Yüksek Öğretim Kurulu. "Yükseköğretim Girdi Göstergeleri (2023 YKS)". Erişim 17 Ekim 2024. <https://yokatlas.yok.gov.tr/lisans.php?y=109710296>
- Yılmaz, Nazif - Üstündağ, İrfan. "Din Eğitimi ve Din Hizmeti Veren Kurumlar Arasında İşbirliği ve Ortak Projeler (Camiler - İlahiyat Fakülteleri - İmam Hatip Liseleri - Kur'an Kursları)". *Ulusal Din Görevlileri Sempozyumu (Yecder)*, 120-156.
- Yiğit, Hulusi. *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Yüksek Din Öğretimi Algısı (İstanbul Örneği)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- YÖK, Yüksek Öğretim Kurulu. "TYÇÇ, Türkiye Yeterlilikler Çerçevesinin Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik". 19/11/2015 No : 29537, 5 Cilt : 57.
- Yürük, İsmail. "İlahiyat Fakültelerinde Din Eğitiminin Temel Problemleri". *İdari ve Beşeri Bilimler VI.Cilt.* ed. Bahadır Bumin Özarslan. Ankara: y.y., 2016.